R. Simon

לפי מעיין הם לעולם ואילו מעיין

[ב] אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: מעיין הם לעולם ואילו מעיין הם לעולם.

לְמַעַן תֵּחַם וְחָרָה נְחֻשְׁתָּהּ וְנִתְּכָה בְתוֹכָהּ
טֻמְאָתָהּ תִּתֵּךְ חֶלְאָתָהּ: יב תְּאֻנִים הֶלְאָת
וְלֹא־תֵצֵא מִמֶּנָּה רַבַּת חֶלְאָתָהּ בְּאֵשׁ
חֶלְאָתָהּ: יג בְּטֻמְאָתֵךְ זִמָּה יַעַן טִהַרְתִּיךְ וְלֹא
טָהַרְתְּ מִטֻּמְאָתֵךְ לֹא תִטְהָרִי־עוֹד עַד־
חֲטֹאִין חַלָּף דְּדַכֵּיתִיךְ וְלָא דְכֵית מִסּוֹאַבְתִּיךְ לָא תִדְכִּין עוֹד עַד דַּאֲנִיחַ חֵמָתִי בִּיךְ:

וִיסוֹפוּן תַּרְעֵי קִרְוָהָא
וְיִתְמְסוּן בְּגַוָּהּ עֲבִדֵי
סָאוֹבְתָּהּ וְיִסוֹפוּן חוֹבָהָא:
יב תִּסְקוֹפִין אִיתְמְלִיאַת
וְלָא יִפְקוּן מִנָּהּ עֲבִדֵי
בִישְׁתָּא בְּנוּרָא תִתּוֹקַד
מִסְּגִיוּת חוֹבָהָא:
יג בְּדְאִסְתְּאַבְתְּ בַּעֲצַת

רש"י

מורכ (מיוכ ל ט). וכן (יח) **למען תחם וחרה נחשתה.** כדרך קדירה שמתו מימיה ברתיחתה, מתחממת ונשרפין חרסיה והתכשיל מתקלקל: **תתום חלאתה.** תכלה זוהמתה, ותכלע נחשתה. סיר של

מצודת דוד

לה כשהיא רקה מן החבשיל ההושם בה, כי הכל נשרף מחום האש הרב: **למען תחם.** למען תתחמם הסיר ותתייבש שוליה להיות נשרף מחום האש: **ונתכה בתוכה טומאתה.** הזוהמא הטמאה והמאוסה המתדבק בסיר תהיה נמסת בתוך הסיר, ואז תתום ותכלה זוהמתה כי תשרף גם היא אחר שתהיה נמסת בה, רוצה לומר אגדיל החמה עד אשר יתמו אנשי

מצודת ציון

תחם. תתחמם: **וחרה.** ענין יובש: **נחושתה.** ענינו תחתית הדבר ושוליו. כמו השפך נחשתך (לעיל טז לו): **ונתכה.** מלשון התכה והמסה. כמו והתכתי אתכם (לעיל כב כ): **טומאתה.** רוצה לומר המיאוס: **תתום.** ענין כליון: יב) **תאונים.** ענין עלילה ושקר. כמו כי תואנה הוא מבקש (שופטים יד ד): **הלאת.** ענין יגיעה. כמו ומה הלאתיך (מיכה ו ג): **רבת.** מלשון רבוי:

רד"ק

ויחרו העצמות, תשאר הקדרה ריקה על האש ותתם וחרה נחושתה, כלומר ישרפו חרסיה: **למען תחם.** מבנין נפעל, שורשו חמה. והמשל אחר שהשאר העיר ריקה מאנשיה, תהיה שממה גפרית ומלח שריפה כל ארצה: **וחרה.** מבנין הקל, שורשו חרר כמו שפירשנו יחרו: **נחושתה.** תחתיה, וכן יען השפך נחושתך (לעיל טז לו) תחתיתך. ובמשנה הבית שהיא מלאה משקין טהורין ונתנן למטה מנחושתו של תנור, פירוש תחתיתו: **ונתכה בתוכה.** בתוך חרסיה תבלע טומאתה. וכפל הענין במלות שונות, ואמר תתום חלאתה, תתם בשור"ק כמו בחול"ם, כמו ושפתי

מדרשי חז"ל

יג) **יען טהרתיך ולא טהרת וגו'.** אמר ליה רבא לרבה בר מרי: מנא הא מילתא דאמרי אינשי קרית חברך ולא ענך, רמי גודא רבה שדי ביה, אמר ליה: יען טהרתיך ולא טהרת מטומאתך לא תטהרי עוד. (ב"ק צב:).

הֲנִיחִי אֶת־חֲמָתִי בָּךְ: יד אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
בָּאָה וְעָשִׂיתִי לֹא־אֶפְרַע וְלֹא־אָחוּס וְלֹא
אֶנָּחֵם כִּדְרָכַיִךְ וְכַעֲלִילוֹתַיִךְ שָׁפָטוּךְ נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִה: פ ד טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר: טז בֶּן־אָדָם הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת־
מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא
תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ: יז הֵאָנֵק | דֹּם

יד אֲנָא יְיָ גְזֵרַת בְּמֵימְרִי
אֲתָיָא וְתִתְקַיֵּם לָא אֶמְנַע
וְלָא אָחוּס וְלָא אָרְחַם
כְּאוֹרְחָתָיִךְ בִּישְׁתָּא
וּכְעוֹבָדָיִךְ מְקַלְקְלָיָא
אִתְפְּרַע מִנִּיךְ אֲמַר יְיָ
אֱלָהִים: טו וַהֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימָר: טז בַּר אָדָם הָא
אֲנָא נְסִיב מִנָּךְ יָת רְגָגָא
דְעֵינָךְ בְּמוֹתָא וְלָא
תִסְפַּד וְלָא תִבְכֵּי וְלָא תְשַׁגַּר דִּמְעִין: יז אִידְנַק שְׁתוֹק עַל מֵיתָךְ אֲבֵלָא לָא תַעְבִּיד

רש"י

על פי הנמלים, ולא טהרת וגו': (יד) **לא אפרע.** לא אמטל גזירתי: **ולא אנחם.** לשוב ממחשבתי הרעה אשר דברתי לעשות לך: (טו) **מחמד עיניך.**

מצודת ציון

יד) **אפרע.** ענין בטול והשבתה. כמו ותפרעו כל עצתי (משלי א כה): **אחוס.** מלשון חס וחמלה: **אנחם.** ענין הפוך מחשבה: **וכעלילותיך.** כמעשיך: טז) **מחמד.** מלשון חמדה ואהוב: יז) **האנק.** ענין אנחה, כמו אנקת אסיר (מהליס קב כא): **דום.** ענין שתיקה. כמו וידום אהרן (ויקרא י ג):

מצודת דוד

מעשיך. כמו שהענין מוכיח בסופו (פסוק יח): (יז) **האנק.** התמקמק בשמיקה, שוא"ש דמוי"ן בלע"ז:

לטובה: **כדרכיך.** כפי דרכיך ומעשיך ישפטו אותך הכשרים, כי הם יהיו שלוחי המקום לעשות המשפט: (טז) **את מחמד עיניך.** אמר זה על אשתו שהיה הנביא אוהב אותה מאד: **במגפה.** רוצה לומר במיחה פתאומית כדרך המגפה: **ולא תספוד.** לא תעשה הספד עליה כדרך שעושים למתים: **ולא תבוא דמעתך.** לא תבוא על לחייך דמעת הבכי. וכפל הדבר במלות שונות: (יז) **האנק דום.** מהאנק דום, רוצה לומר שתוק מן האנחה ולא תאנת:

רד"ק

תטהרי עוד. עד שתקבלי העונש, וזהו על דרך השמן לב העם הזה (ישעיה ו י) כמו שפירשנו במקומו: (יד) **אני ה' דברתי באה ועשיתי.** הגזירה באה עתה ואני אעשה אותה, ולא תחשבו שתבא דרך מקרה: **לא אפרע.** לא אשוב אחור ממה שגזרתי, וכן בדברי רבותינו ז"ל הקורא למפרע: **שפטוך.** השופטים, כמו שאמר למעלה (כג מה) ואנשים צדיקים ישפטו אותם, או פירוש שפטוך,

מדרשי חז"ל

טז) **הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו'.** ת"ר: מת פתאום, זו מיתה חטופה. חלה יום אחד ומת, זו היא מיתה דחופה. ר' חנניא בן גמליאל אומר: זו היא מיתת מגפה, שנאמר: בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה, וכתיב: ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב. (מו"ק כח.).

הגוים הבאים עליך: (טו־טז) **ויהי, בן אדם, מחמד עיניך.** זה אשתו, כמו שמפרש (בפסוק יח) **ותמת אשתי בערב: במגפה.** שלא יקדם לה חולי, וזה למופת כי פתאום יבא שברם במחמד עיניהם, שהוא בית המקדש: **ולא תספוד ולא תבכה.** להיות למופת לישראל, כי כן יעשו מרוב הצרות: **ולוא תבוא דמעתך.** לא תבוא על לחייך. ויונתן תרגם ולא תשגר דמעין: (יז) **האנק דם.** מהאנק דם, כלומר מזעוק כשאר אבלים שתוק

בן אדם הנני לוקח ממך וגו'. א"ר יוחנן: כל אדם שמתה אשתו ראשונה, כאילו חרב בית המקדש בימיו, שנאמר: בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך וגו' וכתיב ותמת אשתי בערב, וכתיב: הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם. (סנהדרין כב.).

בן אדם הנני לוקח ממך וגו'. אם מנעת עצמך מדבר

מֵתִים אֲבֵל לֹא־תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ
וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל־
שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל: יח וָאֲדַבֵּר
אֶל־הָעָם בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעָרֶב וָאַעַשׂ
בַּבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי: יט וַיֹּאמְרוּ אֵלַי הָעָם

טוֹטַפְתָּךְ יְהֵוֶן עָלָךְ
וּמְסַנְּךָ תְּשַׁוֵּי בְּרַגְלָךְ וְלָא
תִתְעַטִּיף עַל שָׂפָם
וּלְחֵים אָבְלִין לָא
תֵיכוּל: יח וְאִתְנַבֵּיתִי
לְעַמָּא בְּצַפְרָא וּמִיתַת
אִתְּתִי בְּרַמְשָׁא וַעֲבַדִית
בְּצַפְרָא כְּמָא דְּאִתְפַּקְּדִית:

יט וַאֲמַרוּ לִי עַמָּא הֲלָא תְחַוֵּי לָנָא מָא אִילֵּן לָנָא אֲרֵי אַתְּ עָבֵיד:

רש"י

פארך. תפילין. כל מלה מלות מגלים, ומתה מילוף, מגל מקור נתפילין וקנדל וחייב בעטיפת הראש **חבוש.** כן יקרא החקון בראש והקשירה. וכן וחבשת להם מגבעות (שמות כט ט): **תעטה.** ענין עטיפה. כמו ועל שפם יעטה (ויקרא יג מה): **שפם.** הוא שער השפתים: ומצרין מומו סעודה לאבלה מגל מחריס: (יח) **כאשר צויתי.** שלא לנהוג אבילות:

מצודת דוד

מתים אבל. הוא הפוך אבל מתים, רוצה לומר מנהג האבל שעושים על המתים לא תעשה: **פארך.** התקן עליך מגבעות הראש שהוא לפאר ולהדר וכן נאמר (שמות לט כח) פארי המגבעות, ודרך האבל היה להסיר המגבעות ההיא, ורבותינו ז"ל אמרו שעל התפילין יאמר שהאבל אסור בהן: **ונעליך.** לא כדרך האבל שחולץ המנעל: **ולא תעטה.** לא כדרך האבל שמעטף ראשו עד שער השפתים: **ולחם אנשים.** לא כדרך האבל שמברין אותו סעודה הראשונה משל אחרים: (יח) **ואדבר.** את דברי הנבואה ההיא: **ואעש בבוקר.** בבוקר השני עשיתי כאשר צויתי מפי ה' שלא לנהוג מנהג אבלות:

רד"ק

אתה שלא תזעק. ותרגם יונתן אידנק שתוק. ובדברי רבותינו ז"ל האנק מכאן שמצוחין על המתים, ולמדו ממילת דום שאבל אסור בשאלת שלום ובדברי תורה (מו"ק טו.). כאילו אמר באלה השנים תעשה מנהג אבל לצוח ולידום, אבל בשאר דברים לא: **מתים אבל לא תעשה.** כמו הפוך אבל מתים לא תעשה, וכן מקום שם קבר (לקמן לט יא) כמו מקום קבר שם, וכן ומספד אל יודעי נהי (עמוס ה טז) כמו ויודעי נהי אל מספד, והדומים להם. ויונתן תרגם על מיתיך אבלא לא תעביד: **פארך חבוש עליך.** פארך היא מגבעת הראש שהוא פאר האדם, כמו פארי המגבעות (שמות לט כח), פארי פשתים יהיו על ראשם (לקמן מד יח), הפארים והצעדות (ישעיה ג כ). ואבל חייב בפריעת הראש, שהוא הסרת מגבעתו או סודרו מעל ראשו וישב בגילוי הראש ממגבעתו, ויעטוף בסודרו בעטיפת השפה עם הראש שהוא סימן לאבילות, לפיכך אמר האל יתברך ליחזקאל, שלא לנהוג מנהגי אבל במות אשתו להיות למופת לישראל. ורבותינו ז"ל (ברכות יא.) פירשו פארך אילו תפילין שבראש, וכן תרגם יונתן טוטפתך יהוין עלך: **ולחם אנשים לא תאכל.** כשאר אבלים ששולחים להם שכניהם מאכל. ותרגם יונתן ולחים אבלין לא תיכול: (יח) **ואדבר אל העם.** דברתי אליהם הנבואה הזאת שבאה אלי: **ואעש בבוקר.** שהיה זמן אבלות, ועשיתי היפך האבלים: (יט) **ויאמרו, מה אלה לנו.** מה מופת הם הדברים

מדרשי חז"ל

מצוה ועסקת בדבר עבירה, סוף מתה אשתך במגפה, שנאמר: כן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה. (מדא"ז פרק נט).

יז) **פארך חבוש עליך וגו'.** אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהם: פארך חבוש עליך. (ברכות יא.).

האנק דום. אבל אסור בשאילת שלום, דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל: האנק דום. (מו"ק טו.).

ונעליך תשים ברגליך. אבל אסור בנעילת הסנדל, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל: ונעליך תשים ברגליך, מכלל דכולי עלמא אסור. (שם טו:).

ולחם אנשים לא תאכל. אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל: ולחם אנשים לא תאכל. (שם כז:).

פארך חבוש עליך וגו'. אית בעי למימר תפילין, אית דבעי למימר גהרן. האנק דום, מכלל שהוא צריך לצוח אבל לא תעשה לך, מכאן שהוא צריך להתאבל. וכו', ולא תעטה על שפם, מכאן שצריך לכסות פניו. וכו'. ולחם

הֲלֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּנוּ כִּי אַתָּה
עֹשֶׂה: כ וָאֹמַר אֲלֵיהֶם דְּבַר־יְהוָה הָיָה אֵלַי
לֵאמֹר: כא אֱמֹר ׀ לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן
עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשְׁכֶם
וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ:
כב וַעֲשִׂיתֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי עַל־שָׂפָם לֹא
תַעְטּוּ וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵלוּ: כג וּפְאֵרְכֶם
עַל־רָאשֵׁיכֶם וְנַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם לֹא תִסְפְּדוּ
וְלֹא תִבְכּוּ וְהִתְמַסְּסוּן

כ וַאֲמַרִית לְהוֹן פִּתְגַם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ הֲוָה
עִמִּי לְמֵימָר: כא אֲמַר
לְבֵית יִשְׂרָאֵל
כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים
הָא אֲנָא מַפִּיס יַת בֵּית
מִקְדָּשִׁי יְקָר תּוּקְפְּכוֹן
רַגְנָא דְעֵינֵיכוֹן וְחִבּוּב
נַפְשְׁכוֹן וּבְנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן
דִּשְׁבַקְתּוּן בְּחַרְבָּא
יִתְקַטְּלוּן: כב וְתַעְבְּדוּן
כְּמָא דַעֲבַדִית עַל
שָׂפָם לָא תִתְעַטְּפוּן
וּלְחֵים אָבְלִין לָא
תֵיכְלוּן: כג וְטוֹטַפְתְּכוֹן בְּרִישֵׁיכוֹן וּמְסָנֵיכוֹן בְּרִגְלֵיכוֹן לָא תִסְפְּדוּן וְלָא תִבְכּוּן וְתִתְמְסוּן

רש"י

(יט) **מה אלה לנו.** מה הרמזים הללו עלינו: (כא) **אשר עזבתם.** מירושלים, כשילאתם בגולה: (כב) **ועשיתם כאשר עשיתי.** לא תנהגו אבילות. כי אין מנחמין לכם, שאין בכם אחד שלא יהיה אבל, ואין אבילות אלא במקום מנחמים. דבר אחר שתהיו ירלאים לבכות לפני הכשדים שאתם נחוכים: **שפם.**

מצודת ציון

כא) **גאון.** ענין רוממות: **עוזכם.** ענין חזק: **ומחמל.** מלשון חמלה ורחמנות:

מצודת דוד

(יט) **הלא תגיד.** הלא מהראוי שתגיד לנו מה הדברים האלה מרמזים עלינו אשר אתה עושה: (כא) **הנני מחלל.** למסור ביד האויב את מקדשי שהוא גאון עוזכם ומחמד עיניכם ומחמל נפשכם, רוצה לומר אהוב לכם ותחמולו עליו: **אשר עזבתם.** כשיצאתם בגולה עזבתם בירושלים: (כב) **ועשיתם כאשר עשיתי** וגו'. וחוזר ומפרש על שפם וגו', וזהו לפי שאין לנהוג מנהג אבלים אלא במקום שיש מנחמים אבל אז יהיו כולם אבלים ואם כן מי ינחם את מי:

רד"ק

האלה לנו: **כי אתה עושה.** כי ידענו שאתה עושה אותם למופת לנו: (כ) **ואומר אליהם דבר ה'.** אינני עושה הדברים האלה מעצמי, כי כבר אמרתי לכם הנבואה שבאה אלי שתמות אשתי, וציוני האל יתברך שלא אתאבל עליה. ומה שתשאלו מה המופת הוא לכם: **דבר ה' היה אלי לאמר.** לכם, מה מופת הוא לכם: (כא) **אמור, הנני מחלל.** שאביא עליו זרים שיחללוהו, כמו שאמר למעלה (ז כב) וחללו את צפוני, וכמו ובאו בה פריצים וחללוה: **גאון עוזכם.** כמו שאמר (לעיל ז כ) לגאון שמהו, כי גאון ישראל היה בית המקדש, ועוזם ותפארתם על כל עם, שהיה נראה בו כבוד האל יתברך בענן ובאש העליונה: **מחמד עיניכם.** שהיה יפה בבנינו ובתקונו: **ומחמל נפשכם.** כאשר יחמול איש על הדבר שאוהב אותו. והם היו מקוים בכל יום לשוב אליו, כמו שהיו מבטיחים אותם נביאי השקר שהיו עמהם בבבל: **ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם.** כי אלו שגלו עם יהויכין עזבו בירושלם בניהם ובנותיהם, והם גם כן מחמל על נפשם. יבוא להם מבשר שיאמר להם שנפלו בחרב בעת החורבן ולא יתאבלו עליהם, כי מרוב צרותם יהיו נדהמים, לא יתנו אל לבם לספוד ולבכות: (כב) **ועשיתם.** מבואר הוא: (כג) **ופארכם.** חסר יו"ד הרבים מהמכתב:

מדרשי חז"ל

אנשים לא תאכל, מכאן שהקטנים הולכים אצל הגדולים. ומנין שהגדולים הולכים אצל הקטנים, דכתיב כה אמר ה' אל תבוא בית מרזח. (ירושלמי דמו"ק).

וְלֹא תִבְכּוּ וּנְמַקְתֶּם בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם וְנֶהֱמְתֶּם
אִישׁ אֶל־אָחִיו: כד וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת
כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה תַּעֲשׂוּ בְּבֹאָהּ וִידַעְתֶּם כִּי
אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה: ס כה וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲלוֹא
בְּיוֹם קַחְתִּי מֵהֶם אֶת־מָעֳזָם מְשׂוֹשׂ
תִּפְאַרְתָּם אֶת־מַחְמַד עֵינֵיהֶם וְאֶת־מַשָּׂא
נַפְשָׁם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם: כו בַּיּוֹם הַהוּא יָבוֹא

בְּחוֹבֵיכוֹן וְתִתְנַהֲמוּן גְּבַר
לַאֲחוֹהִי: כד וִיהֵי יְחֶזְקֵאל
לְכוֹן לְאָת כְּכֹל דִּי עֲבַד
תַּעְבְּדוּן כְּמֵיתֵהּ וְתִידְעוּן
אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהִים:
כה וְאַתְּ בַּר אָדָם הֲלָא
בְּיוֹמָא דְּאַעֲדֵי מִנְּהוֹן יָת
בֵּית מִקְדְּשֵׁיהוֹן יְקַר
תּוּקְפְּהוֹן חֶדְוַת
תּוּשְׁבַּחְתְּהוֹן יַתְנְסִיב
מִנְּהוֹן רַגְנָא דְּעֵינֵיהוֹן
וְחַבּוּב נַפְשְׁהוֹן דְּטַב לְהוֹן מִבְּנֵיהוֹן וּמִבְּנָתֵיהוֹן: כו בְּיוֹמָא הַהוּא יֵיתֵי מְשֵׁיזְבָא לְוָתָךְ

רש"י

גרינו"ן בלע"ז: (כג) **ונמקותם.** מיקרוי"ץ דמוי"ץ בלע"ז: (כד) **בבואה.** נצוח הרעה הזאת: (כה) **משא נפשם.** שנפשם מתנשאה בהם: (כו) **ביום ההוא.** מי אפשר לנא הפליט מיום החורבן. וכן פתרונו, מיום ההוא שיצוא הפליט אליך להשמיע אזניך, מיום ההוא יפתח פיך:

מצודת דוד

(כג) **ונמקותם.** תהיו נמסים בצרות בגמול עונותיכם, ומכאב לב תהמו איש עם אחיו רוצה לומר כולכם זה כזה: (כד) **והיה יחזקאל.** כאומר ולכן עשיתי כזאת למען אהיה לכם למופת שתעשו כמו שעשיתי אני שלא נהגתי מנהג אבלים: **בבואה.** בעת בא הפורעניות אז תעשו כמוני: **כי אני ה'.** הנאמן ליפרע גמול: (כה) **ביום קחתי.** בעת אקח מהם בית המקדש שהוא מעוזם וחזקם ושמחת תפארתם אשר בו יתפארו: **את מחמד.** מוסב על ביום קחתי, לומר בעת אקח את מחמד עיניהם ואת מה שנפשם מתנשא ומתפאר בהם, וחוזר ומפרש לומר שהם בניהם ובנותיהם: (כו) **ביום ההוא.** בעת ההיא יבוא אליך הפליט מן המלחמה להשמיע אל האזנים דבר החורבן:

מצודת ציון

(כג) **ונמקותם.** מלשון המקה והמסה: **ונהמתם.** מלשון המייה: (כד) **למופת.** לאות וסימן: (כה) **משא.** מלשון נשיאה והרמה:

רד"ק

ונמקותם. כמו שאמר משה רבינו עליו השלום ימקו בעונם (ויקרא כו לט): **ונהמתם.** כאדם השואג בפיו ונוהם על הרעה אשר עשה, כענין ונהמת באחריתך בכלות בשרך ושארך ואמרת איך שנאתי מוסר וגו' (משלי ה י יא): (כד) **והיה יחזקאל.** הנביא היה מדבר בלשון האל יתברך, לפיכך אמר והיה יחזקאל ולא אמר והייתי, וכן כי אני ה' אלהים: **בבואה.** בבא השמועה הרעה שחרב בית המקדש: (כה) **ואתה, הלא ביום קחתי.** על דרך שאמר (פסוק טז) הנני לוקח ממך: **ואת משא נפשם.** מה שאליהם הם נושאים את נפשם, והם בניהם ובנותיהם. או יהיה משא נפשם משל על בית המקדש, כמו שאמר ומחמל נפשכם. ויהיה בניהם חסר וי"ו השימוש, כמו שמש ירח עמד זבולה (חבקוק ג יא) והדומים להם, רוצה לומר בניהם ובנותיהם: (כו) **ביום ההוא יבוא הפליט אליך.** נראה כי פירוש ביום ההוא, ביום קחתי שזכר, וזה לא יתכן, כי החורבן היה בעשרה באב, והפליט בא בחמשה בטבת כמו שכתוב לפנים (לג כא) ויהי בשנת שתים עשרה שנה וגו', אלא פירוש ביום קחתי ביום ההוא בעת, כמו ביום הכותי כל בכור (במדבר ג יג), והיה ביום ההוא שורש ישי (ישעיה יא י), וחרה אפי בו ביום ההוא (דברים לא יז)

מדרשי חז"ל

(כד) **והיה יחזקאל לכם למופת וגו'.** כשנהרג ר' עקיבא בקיסרי, באה שמועה אצל רבי יהודה בן בבא ואצל ר' חנניה בן תרדיון, עמדו וחגרו שקים את מתניהם וקרעו את בגדיהם ואמרו: אחינו שמעונו, לא נהרג רבי עקיבא על הגזל ולא על שלא עמל בתורה בכל כחו. לא נהרג רבי עקיבא אלא למופת, שנאמר: והיה יחזקאל לכם למופת ככל אשר וגו' ודעתם כי אני ה'. (שמחות מז:).

לְאַשְׁמְעוּתָךְ בְּסוֹרָא:
כז בְּיוֹמָא הַהוּא יִתְפְּתַח
פּוּמָךְ בְּמֵיתֵי מְשֵׁיזְבָא
וְתִתְנַבֵּי וְלָא תִשְׁתּוֹק
עוֹד וּתְהֵי לְהוֹן לְאָת
וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ:
א וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר:
ב בַּר אָדָם קַבֵּיל נְבוּאָה
עַל בְּנֵי עַמּוֹן וְתִתְנַבֵּי
עֲלֵיהוֹן: ג וְתֵימַר לִבְנֵי
עַמּוֹן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַּיְיָ אֱלָהִים כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהִים חֲלַף דַּאֲמַרְתָּא חֶדְוָא עַל מַקְדְּשִׁי

הַפְּלִיט אֵלֶיךָ לְהַשְׁמִעוּת אָזְנָיִם: כז בַּיּוֹם
הַהוּא יִפָּתַח פִּיךָ אֶת־הַפָּלִיט וּתְדַבֵּר וְלֹא
תֵאָלֵם עוֹד וְהָיִיתָ לָהֶם לְמוֹפֵת וְיָדְעוּ כִּי־
אֲנִי יְהוָה: פ כה א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן
וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶם: ג וְאָמַרְתָּ לִבְנֵי עַמּוֹן שִׁמְעוּ
דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהוִה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן

רש"י

להשמעות אזנים. לנסר כשורה שהוכתה העיר: (כז) **את הפליט.** עם הפליט: **ותדבר ולא תאלם.** לפי שאמרתי לך (לעיל ג כו) ונאלמת ולא תהיה להם וגו', מעתה ידעו שדבריך אמת, ולא תאלם עוד מהתנבאות להם:

מצודת ציון

(כו) **הפליט.** הנמלט מהמלחמה. כמו ויבא הפליט ויגד לאברם (בראשית יד יג): (כז) **ולא תאלם.** מלשון אלם:

מצודת דוד

(כז) **את הפליט.** עם ביאת הפליט יפתח פיך, ולתוספות ביאור אמר ותדבר ולא תאלם עוד, כי עד העת ההיא היה כאיש אלם לבל יוכיחם מלבו כי לא שמעו אליו וכמו שנאמר (לעיל ג כו) ונאלמת ולא תהיה להם לאיש מוכיח, לכן אמר בבוא הפליט ויראו שאמת דברת אז יהיה לך פתחון פה להוכיחם מלבך כי מאז ישמעו לך: **והיית להם למופת.** רוצה לומר אז יאמינו בדבריך כדרך שמאמינים במופת: **וידעו כי אני ה'.** ואז ידעו שאני ה' הנאמן במאמרו ומקיים דברו: (ב) **שים פניך.** סבב פניך אל מול בני עמון: (ג) **יען אמרך האח.** רוצה לומר בעבור ששמחת על מקדשי אשר נחלל להמסר ביד העובדי כוכבים:

רד"ק

והדומים להם, שפירושם עת וזמן: **להשמעות אזנים.** להשמיע לאזנים דבר החורבן: **להשמעות.** שם, ויונתן תרגם לאשמעותך בסורא. ויש לפרש להשמעות אזנים, כי הפליט יבוא אליך ויגיד לך החורבן להשמעות אזנים לא למראה עינים, כי אפשר שהיה הפליט באחד המקומות מארץ ישראל חוץ לירושלם. מכל מקום יש לתמוה, איך לא הגיעה השמועה עד חמשה חדשים מן החורבן. ואפשר שהלכו חיל הכשדים לכבוש מקום אחר והשבויים עמהם עד בואם לבבל: (כז) **ביום ההוא יפתח פיך את הפליט.** עם הפליט, שתאמר לבני הגולה הנה כאשר נבאתי לכם, ולא שמעתם ולא הייתם מאמינים לדברי. ויונתן תרגם ביומא ההוא יתפתח פומך במיתי משיזבא: **ותדבר ולא תאלם עוד.** כיון שיגיעו אליהם כל נבואותיך תוכל לדבר להם ולהוכיחם, כי לא יהיה להם פתחון פה להשיבך דבר. ומה שאמר ולא תאלם עוד, לפי שאמר לו בנבואת הבקעה ולשונך אדביק אל חכך ונאלמת ולא תהיה להם לאיש מוכיח (לעיל ג כו): (א) **ויהי, דבר ה':** (ב) **בן אדם.** עתה החל בפורענות האומות השכנות לארץ ישראל ששמחו לחורבנה. ובכלותו לדבר בחורבן ארץ ישראל בפרשה הזאת, פתח בחורבן האומות: (ג) **ואמרת לבני עמון, יען אמרך.** אמר לשון נקבה כנגד הכנסה:

נושאי הפרק

(א־ז) נבואה על עמון השמחים במפלת ישראל.
(ח־יא) נבואה גם על מואב ושעיר ועונשם.
(יב־יד) נבואת נקמה באדום על שנקמו ביהודה.
(טו־יז) נבואת פורענות על פלשתים.

אלי מזרחי: לפני הבחירות

אלי מזרחי: לפני הבחירות

אלי מזרחי: לפני הבחירות

אלי מזרחי: לפני הבחירות

פירוש וכן אם יש לו חטטין בראשו כדרכו כראמרינן
בי"מת: לעשות מלאכה אפילו עני שבישראל המתפרנס מן
הצדקה אסור כל מלאכה ימים הראשונים מכאן ואילך עוש"מלאכ'
בגנעת ואסה טווה בפלך בתוך ביתה פירוש ואם לא תספיק לה
עשה מלאכ'אחרת שתהיה יותר מספקת לה ודוקא בגנע"פש"וט'
פירוש כל זה לעני אבל לעשיר אסור כל ז' וכן פשוט בירושלמי כי
העשיר אסור כל ז' אבל העני דוקא עשה בגנעת אבל תכף מארה
לשכיו שהגריסהו לכך. ובמלאה ימים הראשונים הנפש חופשת
כל הנוף שסבורה שתחזור לו כיון שרואה שפניו מסתנים מנחת
הנוף הולכת לה. לאחר מלאים יום הכרם נקבעת לו על פניו
ואומ"לו טול מה שנתת ואמר"ונתת בי כדכתי"וזרתי פרש על פניכ'
פרש חגיכם באותה שעה אך בשרו עליו וכאב ונפשו עליו תאכל
כל זה בירושלמי וכתב הר"אבד וטעם שאפילו העני אסו"כמלאכה
במלאה ימים הראשונים משום דאמרו חו"ל מלאה לבני ואם
יעסוק במלאכה כמנת מתעבל בכבי ועוד תניא כמ"שמחות אבל כל
ז' אמו"בעשי"מלאכ'הוא ובניו וכנותיו ועבדיו ושפחותיו וכהמותיו
וכשם שהוא אסור לעשות כך אחרים אסורים לעשות לו ולקמן
אכתוב אם הוא דבר האבד היאך יעשנו וכל דין משל ומתן על ידי
אחרים הו אבלו. אבל מלאה ימים הראשונים אינו הולך לבית
האבל האחר מכאן ואילך הולך פירוש ומנחמו ואינו יושב במקו'
המנחמים אלא במקום המתנחמים פשו"ט פירוש ואף על גב ד
דשבת ראשונה אינו יוצא מביתו למטה מותר. ליל תשע"כאב
הולך האבל לבית הכנסת וה"ל כהולך לבית האבל וכן למחרתו עד
גמר קינות ואז הולך לביתו כך נהגו בראשונה והוא הדין לבית
הכנסת לתפלה וכפורים לשמוע הקריאה ודקדקו מהרי"
שכתבתי למעלה ומכל מקום אח"מלאה ימים כמו שכתבתי שהולך
לבית האבל. ונראה דכפורים אינו מהג אבלות כלל דאפילו תוך
מלאה ימים מותר לילך לשמוע המגלה ומכל מקום יום ראשון של
אבלות נוהג כיום פורים דלא עדיף מ"ש שני כמו שכתבתי שהולך
לבית האבל בח"ג עיין שם כי דינם שוה בזה. שבת ראשונה
האבל אינו יוצא מפתח ביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו.
מל"בית יושב במקומו ואינו מדבר. רביעית הרי הוא ככל ארם
פש"ט פר"מי שבת ראשונה וכו' ז' ימי השבוע אבל בשב"הולך
לבית הכנסת דומיא דשבת שניה ושלישית דוגה לומר ימי החול
וכן נוהגי בראשונה שבשבת הולך האבל לבית הכנסת וכן נוהגים
בפרובינציא ואחר כך בשיגרא הולכין הקהל עמו וכן בפרקי דבי
אליעזר שהאבל הולך לבית הכנסת ויושבין עמו לארן כדי שיצאו
כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים ושר"אבד כתב שבת ראשונ'
וכו' פירוש שבת שמש שאפילו שבת אינו הולך לבית הכנסת וכן
באבל דבתי שאינו הולך לבית הכנסת בשבת אבל לבית המדרש
הולך בשבת אבל בחול אינו הולך אפילו לבית המדרש כל ז' ורבינו
האיי כתב כי הכל לפי המנהג כי במקום שנהגו שילך לבי' הכנסת
בשבת הולך ומשכים בבקר והולך לבית הכנסת קודם הנבור ו
ומתפלל עמהם ויש מקומות שרגילין שיושב בביתו ע"כ ופי' אינו
יושב במקומו הרגיל ליושב בו בבית הכנסת וכל ז' אינו הולך לא
לחופ'ולא למילה לשמוע הברכה ואף על גב דהו"חייב בכל המצות
האמורות בתורה דוקא במצות שבאבל לא בגמילות חסדים כך
כתבו המפרשים. אבל לאחר שיתפלל הוא יכול להתפלל להוציא
אחרים ידי חובתן דכיון דהוא חייב במצות כל המחוייב בדבר
יכול להוציא אחרים כך כתבו המפרשים. אסור לגלות בשלום
האבל כל מלאה ימים הראשונים והוא אסור לגלות בשלום א
אחרים ואינו משיב שלום ואם ישאלו לו בשלומו מודיעם שהוא
אבל. ואחר שעברו מלאה ימים הראשונים עד תשלום שבעה

פס
פר' נתיב
ב' ואלו
מגלחי
פס
פר' קמא
פ' ואלו מגלחין
פס
פר' ואלו
מגלחין
פס
פס
פ"ק
פר' שם
ק"ק
פ"ק

ימי אינו שואל ואין שואלין בשלומו ואם שאל בשלומו אינו יודע
שהוא אבל משיב להם שלום ואינו צריך להודיעם שהו' אבל ואחר
שעברו ז' עד תשלום שלשים יום הוא שואל בשלום אחרי שהם
שרויים בשלום ואחרים אין שואלין בשלומו וכל זה כין על שאר
קרובים כין על אביו ואמו אולתי מזה הדין שכתבתי מז"עד שלשים
שדינו כך על אביו ואמו עד י"ב חדש פש"וט ואם פושין בשלום פס
האבל כשבת כתבתיו כח"ג בענין שבת היה מגלח ראשו ואמרו לו
שמת אביו הרי זה משלים ראשו אחר המגלח ואי"המתגלח פשוט
בירושלמי בש"בת לא יכיח אבל תימוק בתו' חיקו מפני שמביאו פר' קמא
לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות פשוט באבל רבתי במדרש
איכה שפיית המטה האבל חייב כה משיסתם הגלל דהייכו משחל
עליו האבלות כמו שכתבתי בח"א. ולא מטתו בלבד הוא כופה
אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו אולתי מטה המיוחדת לבני ואם
יש לו י"מטות בי"מקומות חייב לכפותן פירוש והוא יתן פעמים
כאן ופעמים כאן אף על פי שעקר שכיבתו בבית שמת לו המת.
וכן אם היו ה"אחים ומת אחד מהם כולם כופין מטתם פי"שאפילו
פשוט אחד מהם אינו שוכב בבית המת שאין מיתת המת בבית
גורם הכפייה אבל חובת האבל היא זה פש"וט ומטת האכסניא פ' ואלו מגלחין
כתב הר"אבד שאם יש לו אכסניא בתוך ביתו שאין חייב לכפותן.
והרמ"בן כתב שחייב לכפותן וכשיבאו יוקף להם מטות הבריות
להם וכשיצאו יוחזר וכופן. ועוד פשוט דרגש מתור קרביתיו
והוא נופל מעליו ולא די לו בזקיפה פירוש מטה של עור ותולים
רצועות בשפת העור סביב וכסרוטים לנטותו עונבין הרצועות
בארובות המטה וכשמתירין אותו העור נופל היה יתן על גבי
מטה רוחה לומר שלא הניח עליו כר וכשת אלא שיתן על גבי ח
חבלים שבתוכן לנער עצמו או על גבי כסא או על גבי אוריינט"ל
דף שבכסוי הכור ואפילו על גבי קרקע לא יצא ידי כפייה שאין
החובה ליתן על גבי מטה כפויה אבל כפיית המטה היא החובה
ואפילו יתן על גבי קרקע והרמ"בם כתב שחובת האבל ליתן על
מטה כפויה וראשון ראשה עקר וכן כתב הר"אבד. ותניא באבל
רבתי היו לו ה"אחים בזמן שמתמת בכלן כופה כלן ואם לאו אינו
כופה אלא בית שמתמת בו בלבד ועוד תניא שם ה"אחים שהיו
אוכלין אבל אביהם ומת אביהם בזמן שכל אחד הולך ויתן בביתו
כופה בביתו ואם לאו אינו כופה אלא בית שמתמת בו בלבד.
הדר בחכמניא אבל אבירו אם היה לבו גם בו כופה ואם לאו אינו
כופה. ועוד בירושלמי הדר בפונדק אין מחייבין לו לכפות
שמא יאמרו בשפים הוא עשה ועל זה סומכין בחשבון ונרפ"שאין
מהגין בכפיית המטה לפי שדרין בין הגוים וכל היום מעיין בוים
בשתיהם כתב בלבד"ל שהמטות שלהם לא היו ראשיה בולטות
כעין שלנו והיה ניכר בהן הכפיה אבל מטות שלנו ראשיהן ב
בולטות ואין הכפיה ניכרת בהן ואינו חייב לכפות ע"כ.
וראיתי בכל המקומות שמספרין הכר אז הכסת ראש לזה אעפ
שלא דברו חכמים אלא במטה של עץ ושל חבלים. ובתב הרבי
אבר כתב ולחם אכשים לא תאכל מכלו רב"עמחייבי למיכל לחם
אכשים והטעם כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול
כראוי למות גם הוא ע"כ טוהו לאכל משל אחרים והפחת לא
יפחות מסעודה ראשונה וטעמא דמסתבר הוא וע"כ החמירו
בסעודה ראשונה דאינו מסגיא כלל ביום שלישי דיום מר איקרי
ונבאר ביאור דע"כ נהגו כל שבעה ימים מפני עניי ישראל שאינם
יכולין לעשות מלאכה ולא יתביישו אף לעשירי עושין כן ע"כ
נקרא הסעודה כי טעמא שמטשימים שם האבלים ולפי דעתי
מפני שדורשים שם ונותנין טעם על מה שאירע לו הרע הזה כדי
שיסוב אלינו ורחמיהו לו לנחם אותו לדבר על לבו עד כאן
לשונו

יא אם התפללו הציבור ערבית ועדיין הוא יום קודם צאת הכוכבים ושמע שמת לו מת יש מי שאומר שמונה שבעה מיום המחרת ואותו יום אינו עולה לו אע"פ שעדיין יום הוא דהוי כמו תרי קולא דסתרי אהדדי הציבור הקילו והקדימו להתפלל ערבי' ביום כי חשבוהו ללילה והוא ימנה אותו העת ליום למנותו ליום ראשון של אבילות ולפי מה שכתבתי לעיל סימן קצ"ו סעיף א' גבי לובשת לבנים דהמיקל לא הפסיד נ"ל דכ"ש כאן באבל דהמיקל למנות יום ששמע ליום א' אע"פ שהתפללו הקהל ערבית לא הפסיד נראה לי,

שעז מנהג המנחמים דין מת שאין לו מנחמים וכו ד' סעיפים,

א אין המנחמים רשאין לפתוח עד שיפתח האבל תחלה וטעמא דמסתבר הוא בלומר שהוא מתחיל להראות צערו שמצער מאד על מתו ואחר כך מתחילין לנחמו אבל מקודם אין שייך לנחמו דשמא אינו מצער על מתו וכן מצינו באיוב שלא התחילו הרעים לדבר עד שהתחיל הוא תחלה שנאמר אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר ויען אליפז התימני והאבל מיכב בראש. ונ"ל שזה ג"כ טעמא דמסתברא הוא שזה ג"כ נחמה לו שמכבדין אותו. ואסמכוה אקרא דכתיב ואשב ראש וא שכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם נקוד ינחם בשוא ינחם לאחרינא ואז"ל אל תקרי ינחם אלא ינחם בחיריק תחת היו"ד שפירושו יתנהם וכיון שנענע ראבל בראשו בענין שנראה שפוטר את המנחמים שוב אינם רשאים לישב אצלו שזה ג"כ נחמתו הוא כיון שמראה שרוצה להתנחם בהתבודדותו שילכו הם להם ואין האבל צריך לעמוד אפי' בפני נשיא וכן החולה מפני שטרודים בצערם,

ב ואין האבל שואל בשלום אדם שאין עכשיו השלום עמו לפיכך כשפוטר המנחמים שוחה בראשו ואינו אומר כלום והפוטר מלפני חבירו וחבירו רוצה לכבדו ולקום מפניו אומרים לו שב הוץ מלחולה ולאבל דמשמע שב באבילות שלך או בחולי שלך ולא יאמר אדם עדיין לא נפרעתי כפי מעשי או ביוצא בדברים אלו משום אל יפתח אדם פיו לשטן וגומר והמנחמים לא יאמרו לאבל מה לך לעשות כי אי אפשר לשנות וכיוצא בזה מפני שזה כגידוף דמשמע הוא אם אפשר לו לעשות ולשנות היה עושה אפילו כנגד רצונו של מקום ואין גידוף גדול מזה אלא יקבל עליו גזירת השי"ת מאהבה,

ג ולמתיב עצמם ניחא להו שיתנהמו הבריות עבורם לפיכך מת שאין לו אבלים קרובים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל ז' ימי האבלות ושאר העם מתקבצים עליהם כמנחמים ואם לא היו שם י' קבועים בכל יום ויום מתקבצים עשרה משאר העם ויושבים במקומו וכן עשה מעשה אחד מחכמי התלמוד ולאחר ז' ימים אתחזי ליה המת ואמר להם תנוח דעתך שהנחת דעתי אלא דהאידנא אין נוהגין כן וכתב במהרי"ל נוהגין להתפלל כעשרה כל ז' במקום שנפטר שם אדם והיינו על אדם שלא הניח קרובים יודעים להתאבל עליו אבל אם יש לו בשום מקום קרובים שמתאבלי' עליו אין צריך לזה,

ד במדינות אלו נוהגין לומר צידוק הדין בבית הקברות קודם הקבורה ואחר שנגמר סתימת הקבר מעפרו או לאחר שהפך האבל פניו מן המת חולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מבית הקברות לומר קדיש לפחות ד' אמות שהמת תופס ד' אמות ואומרים יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיאה מתיא ולשכללא היכליה ולמפרק חייא ולמבני קרתא דירושל' ולמיעקר פולחנא נוכראה מארעיה ולאתבא פולחנא קדישא דשמיא לאתריה וזוויה ויקריה ושכנתיה בחייכון וביומיכון כו' מתבלא חרבא וכפנא ומותבא מיננא ומכל עמא בית ישראל ואמרו אמן וכו' ואח"כ תולשין עשבים עם עפרן ואומרים זכור כי עפר אנחנו וגם הוא רמז לתחית המתים שיחיו מעפרם ע"ד ויציצו ויפרחו מעיר כעשב הארץ ומה שזורקין אות' על ראשיהם הוא דרך צער על דרך ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה ורוחצין ידיהם במים ואפשר שנהגו כן לטהר עצמם כלומר אנו לא פשענו בו למעם ממנו צרכיו וביקורו בעת חליו ועל דרך שנ' ידינו לא שפכה את הדם הזה וגומר כפר לעמך ישראל וגומר ויש מהם שאומרים אותו פסוק כפר לעמך ישראל וגו' עד בקרב עמך ישראל ואח"כ הולכין לב"ה ואומרים שם ויהי נועם יושב בסתר עליון וגומר כדי להבריח הרוחות ויש מי שנוהגין שיושבים ג' פעמים מפני הרוחות המלוות את המת ובכל עת שהוא יושב בורחין ממנו ויש אומרים שיושבין ז' פעמים להבריח הרוחות ואני שמעתי מזקנים שיש לישב ז' פעמים ובפעם הראשון יאמרו ויהי נועם וגומר יושב בסתר עליון וגומר עד ונגע לא יקרב באהלך ואומר גם מלת כי מפסוק כי מלאכיו וגו' ואני קבלתי שאותם השבעה ישיבות יהוג כולם בפסוק כי מלאכיו יצוה לך וגומר שיש בו ז' תיבות וכבה יעשה ישב ויאמר ויהי נועם וגו' יושב בסתר עליון וגו' עד ונגע לא יקרב באהלך וגם יאמר מלת כי שבראש פסוק דבי מלאכיו יצוה לך וגומר ואחר כך יעמוד וישב במקום אחד ויחזור ויתחיל לומר ויהי נועם וגו' יושב בסתר עליון וגו' עד כי ויוסיף מלת מלאכיו ואחר כך יעמוד לישב במקום אחר ויחזור ויאמר ויהי נועם וגו' יושב בסתר וגו' עד כי מלאכיו ויוסיף מלת יצוה וכן יעשה בכל פעם שיתחיל מתחלה ויהי נועם וגו' עד פסוק זה ויוסיף בכל פעם מלה אחת מפסוק זה ובפעם השביעי יגיע למלה השביעי שהיא ודרכיך וגם ישלים כל המזמור בפעם השביעי ואח"כ יעמוד ויצא ובעת יציאתו יאמר ברכת אתה גבור די"ח עד ונאמן אתה להחיות מתים ולא יסיים הברכה כן קבלתי וכן אני נוהג כי יש בו סוד הקבלה להבריח רוחות הטומאה מעליו ואפילו נקבר המת בי"מ על ידי גוים או שנקבר ממוך לשבת יעשה כן יש נוהגו להקפיד שלא לכנס לבית קודם שיתרחץ ידיו וישב שבעה ישיבות או לפחות ג' ישיבות שלא לרכנים הרוחות עמו לביתו ומנהג אבותינו תורה מצינו במדרשות מי שעבר עבירות אפילו גדולות וחמורות מאד עד שדנין אותו בעונשין ויסורים גדולות בעולם הבא אם הניח בן אחריו שיוכל לו' קדיש וברכו בציבור מציל את אביו מדינה של גיהנם ובן בא מעשה ליר' ר' עקיבא שראה אחד דן ביסורים רבים בגיהנם והניח בן קטן והלך ר' עקיבא ולמד עם בנו מיד בשלמד הבן לומר קדיש התירו אביו מן העינוים ומכאן נתפשט המנהג שאומרים קדיש על אב ואם כל י"ב חדשי' הראשונים שדנין אותם בגיהנם אם היו רשעים ולאו דיקא קדיש אלא ה"ה להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית בפרט במוצאי שבת שהוא זמן שחוזרין הנשמות לגיהנם ונהגו לומר קדיש על דאב ואם אע"פ שהאב חי ואין בידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו שיש בזה כיבוד אם אחרי מותה ומנהגי קדיש ודיניו כתבתי כבר בלבוש התכלת סי' קל"ג י"א משומד שנהרג בידי נייב אומרים בניו עליו קדיש דאתוזימנין ליה שהרהר בתשובה בגת הריגתו וע"ל סי' ש"מ מצוה להתענות יום שמת בו אביו או אמו לכפר על נפשם וי"א מפני שהוא יום סכנה לבן שיחלש או ימות בו ביום,

שעז דין עבדים ושפחות ומנורה שיש להם אבלות וכו ג' סעיפי'

א העבדים והשפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרי' עליה' תנחומי אבלים אלא כמו שאומרים לאדם על שורו וחמורו שמת המקום ימלא חסרונך כך אומרים על עבדי' ושפחו' שמתו לו

ב אבל שהוא מנורה אין מברין אותו ואין אומרים לו תנחומי אבלים וכל דבר שהוא משום כבוד החיים אין עושין לאבל שהוא מנורה,

ג ומנורה שמת מנחמין אבליו שאם הוא מנורה אין קרוביו מנודים וחייבים להתאבל עליו לפיכך נוהגין עמהם כמו עם שאר אבלים,

שעח דיני סעודת הבראה לאיש ולאשה וכו י"ג סעיפים,

א אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה מדקאמר ליה הקב"ה ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל ופירושי לחם של שאר אנשים לא תאכל ודוקא ליחזקאל ציה עליו כן מכלל דכ"ע כשהם אבלים מחויבים למיכל לחם של שאר אנשים ולא מדידהו וכתב רבינו ירוחם והטעם כי האבל דואג וגאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות גם הוא על כן ציה השם יתברך לאחרים שאכילתו משלהם לפיכך הפוחת לא יפחות מסעודה ראשונה שהוא עיקר זמן מרירותו אבל סעודה שנייה מותר אפילו היא ביום ראשון דלי נ"ל טעמא שכל זה בכלל נחמ' הוא שמראין לאבל שמשימין אותו על לבם ולא ישליכוהו אהר גויי' נ"ל וכולין להחליף סעודתו דהיינו שיכול אחר להאכיל את חבירו בימי אבלו והוא יהזיר גם כן ויאכילנו בימי אבלו ובלבד שלא יחני בתחל' שאם מתני הוה חוב' והוה כמו שאכלו משלהם.

ב אשה שאירעה אבל אין לאנשים להבריח' משום הרגל עבירה אלא נשים מבריח אותה דידאי גם היא אסורה לאכול סעודה ראשונה משלה לפיכך אשה נשואה שאירעה לה אבל אינו יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה דכיון שחייב במזונתיה כמשלה דמי וכן מי שיש לו סופר או שכיר אם אוכל בשכרו ואירעו אבל לא יאכל סעודה ראשונה משל בעל הבית אבל מי שזה עני או יתום או לבנו ובתו בלא תנאי ואירעם אבל יכולין לאכול סעודה ראשונה משל בעל הבית שאין זה משלהם,

ג אם רצה האבל שלא לאכול ביום הראשון כדי שלא יקבל הבראה משל אחרים הרשות בידו שלא צוה הש"י אלא לאחרים שיביאו אבל לא מצינו שצוה עליו לאכול ואי משום טעמא שלא ימית את עצמו כבר מושבע ועומד הוא מסיני ובלילה מותר לו לאכול משלו אע"פ שהיא סעודה ראשונה לו אע"ג דקא סתמא כתיב ולחם אנשים לא תאכל הא כולה עלם' יאכל ומשמע מצוה הוא שנהגת באבל כשאר מצות של אבילות לפי שני הטעמים שכתבתי נר' לחזל דהפסוק לא מיירי אלא ביום הראשון מפני שהיא לו עיקר יום מרירות ועיקר צורך הנחמ' אינו אלא בו ביום ואח"כ כיון דרש דש לפיכך ה"ה אם קרה שלא הבריחו ביום הראשון שנמשך עד הליל מותר לאכול בלילה משלו ואין צריך עוד הבראה,

בזמן

(8)

בבית האח רק בבית החולים. מ"מ יש לדון כן להתלמד במקום אחר. וגם בכ"ד י"ל דמ"מ טורח עסק הקבורה היה מוטל על האח. ונראה דלא אזלינן בתר שעת ומקום מיתתה. רק אזלינן בתר מי שהוא גדול הבית בנוגע להמת בחייו: וכן מוכח משיטת כמה ראשונים והרא"ש והטור וב"י סי' שע"ה שאם לא היה גדול הבית כלל בעת מיתה וקבורה ורק הקרובים האחרים היו שם. אזי כל אחד מוגה לעצמו. ונקטה דכיון שהגדול לא היה בבית. א"כ היתה קבורת המת מוטלת על הקרוב שנאחר שם וכן כל לרכי זבית שמת המת שם. וא"כ נדון בו דין גדול הבית דהא אף קטן בשנים מיקרי גדול הבית. וע"כ י"ל דלא אזלינן בתר שעת מיתה רק בתר מי שהוא עיקר הבית המת הזה במקום דירתו. ואף שעכשיו אין גדול הבית בביתו ומוטל לרכי הבית והקבורה על קרוב אחר. ה"ז כעושה עלימות על גדול הבית. ואינו נקרא גדול הבית בשביל זה. וה"ה הכא בכ"ד נראה לגדול הבית מיקרי רק הבעל ולא האח. ועש"ך סי' שע"ה סקי"ב בזה אי אזלינן בתר מקום דירה ומקלר:

ומ"ש כבודו שאלה הוראתו במ"ש בש' זכור לאברהם בשם ספר מגן שאול שכתב שהלכה כהרשב"א שאף אם בא גדול הבית אלא הקטן ג"כ נגרר אחר הקטן. הנה ספר מגן"ש כ"ל אינו ח"י ואין לנו לסמוך על הקילוריס לעקור הלכות קבועות בש"ע וכל הפוסקים. וגם מ"ש בשם הרשב"א הוא תמוה. דהנה כוונתו הוא להשובת רשב"א סי' תקל"ב שכתב שם שגדול שבא ממקום קרוב מוגה עם הקטנים. והרי שם בסוף התשובה ביאר מה נקרא גדול הבית. ולדבריו מה נ"מ בזה כיון שאף בתר קטן נגרים. ועוד דהא בסי' תע"ט כתב מפורש דבעינן דווקא גדול הבית. אבל כוונת הרשב"א שם הוא להא דאם בא גדול הבית מבית הקברות ממקום קרוב אזי מוגה עם הקטנים שהחיילו למנות מעת שהפנו פניהם וכמ"ש הב"י סי' שע"ה שיטות הפוסקים בזה. וכ"כ בעור שם בשם הרמב"ן וז"ב. ואולי גם המגן שאול איירי בכה"ג כי בודאי לא יקל נגד כל הפוסקים:

עכ"פ אף שהראיתי פנים שיש להוראתו יחד לחלות בו. מ"מ להלכה צריך הבעל והאח הקטן הבאים למקום המיתה ליעב כל שבעה בלי שום פקפוק. וע' חידושי רעק"א סי' שע"ה שהחמיר להצריך דלא נקרא גדול הבית רק כשהם יחד בחפוסת הבית. וע' עיקרי הד"ט מה שהביא בשיין זה [והנה בהשובת הרשב"א סי' תקל"ב שהזכרנו מפורש להדיא דגם אחשה יש לה דין גדול הבית אם הבית נגרר אחריה. ובחידושי הריטב"א במ"ק דף כ"א נסתפק בזה. ולא שבקינן ודאי דהרשב"א משום ספיקא דהריטב"א. ובפרט דמסתבר כהרשב"א]:

ואגב אזכיר שמה שפסק בשו"ע סי' שע"ה ס"ט שאם נודע לו קודם שבא למקום האבלים מוגה לעצמו. הרמב"ן והראב"ד פליגי ע"ז וס"ל שאינו מוגה לעצמו ולזה יש מקום לדון להקל בזה בעת הצורך כשיש שוד שברא לגרף לקולא. ואף שברא"ש נראה שהראב"ד ס"ל ג"כ דבעינן שלא ידע עד בואו למקום האבלים. מ"מ מדברי הראב"ד מבואר לענ"ד להדיא דס"ל כהרמב"ן ע"ש. וע' בעיקרי הד"ט שקלא אחרונים לידון להקל בזה. וכן לידון שם דאף אי בעי שלא ידע עד בואו למקום המיתה. בכ"ז סני כשנודע לו בבואו לעיר שדרים שם. ויש חולקים ע"ש. וההכרע לקלר בזה:

סימן צו

נסתפקתי בהא דקיי"ל במ"ק כ"ז ובש"ע סי' שע"ח שאבל אסור לאכול סעודה לאשונה משלו. אם רשאי לאכול פירות אז לשתות אזה משקה משלו קודם הסעודה. ולכאורה משמע דשרי דהא הש"ס יליף לה שם מקרא דלהם אנשים לא האכל. ומשמע דדווקא לחם ולא שאר דברים. וכ"ה לשון הש"ס שם אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו. הרי דייק דווקא לחם. ואף דאיתא בטוש"ע סי' שע"מ שמברין בבלים ועדשים ומקורו מסוגיא דב"ב ע"ז ע"ב ומאבל רבתי פי"ד משמע מזה דהברראה היא אף בבלים ועדשים ולאו דווקא לחם. וממילא נימא דאסור לאבל לאכול אף פירות וכדומה. מ"מ י"ל דגם לחם היו מביאין. רק לגפת הפת נהגו להביא בילים ועדשים ושאר דברים שמוזכר בפוסקים שם. וכן איתא להדיא שם שאוכלים כל לרכם אחר שהביאו הבילים והעדשים. וכן קרי לה בש"ס ופוסקים סעודה. אלמא דהוי סעודה שלימה עם לחם:

אבן למעשה נראה שאסור לאכול אף פירות דהא הפוסקים כולם כתבו שהם אסור לאבל ביום הראשון לאכול משלו והשמיטו חיבת לחם. וטעמם נראה דלא גרסו בש"ס ג"כ חיבת לחם וכ"ה הגירסא להדיא בריי"ף ורא"ש פ"ג דמ"ק וכ"ה הגירסא בחוה"א להרמב"ן שער האבילות. וכן מוכח ממ"ש הפוסקים בסי' שע"ח שמותר לאבל להתענות ביום ראשון ולא לקבל הברראה ע"ש. ומקורם מהירושלמי פ"ג דברכות. והובא שם בב"י שהריב"א התענה בשביל שלא רצה לאכול משל אחרים. וקשה ל"ל להתענות יאכלו פירות וכדומה. וע"כ ל"ל כמ"ש דאף פירות אסור. וכ"ה הלשון בירושלמי שם שאמר ר"ז שלא יתנו לו ביום ראשון אכילה. משמע כל דמיקרי אכילה; וכן מוכח להדיא בחוה"א להרמב"ן שער אבילות שהיה מנהג קצת מקומות להברות בעדשים וכוסות יין בלא לחם ע"ש. הרי דלחם לאינו נשכח. וממילא אסור לאכול משלו אף פירות; ואף דבכוסות שבבית האבל נכללו גם כוס בהמ"ז כדאיתא בכתובות דף ח' ע"ב. מ"מ ברמב"ן שם משמע שלא הביאו לחם להברוחו ע"ש. ורק מיס נראה דשרי לשתות משלו. דלא עדיפא מקודש הבדלה דקיי"ל בפסחים ק"ה ובש"ע סי' רל"ט דשרי לשתות מיס. ודנקיט קרא לחם הכוונה סעודה לפי שדרך העולם להברות סעודה שלימה. וכ"כ רש"י בכמה מקומות שסעודה קרויה לחם. וי"ל שהטעם משום שרוב סעודות הם עם לחם. ולזה נקיט לה קרא מפני שהמנהג היה אז כן להאכיל סעודה שלימה עם לחם וכדאיתא במדרש איכה ד' י' שהיו מברין בכבר. כ"ל לכאורה. ועדיין ל"ע לפי שלא הזכירו זה הפוסקים. וטעימה בעלמא אפשר שמותר דהרי אמרו חז"ל אסור לאכול ולא אמרו אסור לטעום. וכעין זה כתבו הפוסקים בכמה מקומות לחלק בין אסור לאכול לאסור לטעום. ובכ"ז ישראל קדושים הם ונוהגים שאין טועמים מאומה אחר הקבורה רק אוכלים היקר סעודת הבראה:

ואגב אזכיר שבבה"ט סי' שע"ט סק"ב כתב על נוסח ברכה רביעית שבבית האבל אמיים ושלום הרחמן וכו' והוא ע"ש ול"ל אמיים ושלום הוא גמלנו וכו' הרחמן וכו'. וכ"ה בש"ך:

סימן צח

הנה ראיתי בספר תניא רבתא בענין גזירת שבעה שהביא מנהג שלא להתאבל על תינוק עד היותו בן שנה. וכתב שהוא מנהג בטעות כי אין לזה שום טעם ורק ממשך מלד שנהגו שלא להברות על תינוק פחות מבן שנה כדי שלא להטריח שכניו וקרוביו יעו"ש. ובכ"ז לא הזכיר להתאבל רק כתב שהמתאבל אין להפוס עליו. והוא בחמת תמוה איך אפשר שישתרבב מנהג בלי שום יסוד. וגם מ"ש הוא שנהגו שלא להברות הוא נגד הש"ס בשבת קל"ו ע"א דקאמר שם לודייתא בעיה למיכל ע"ש ברש"י. אך זה י"ל שנהגו שיתענו היום כדי לפטור מהברראה כדקיי"ל בסי' שע"מ. אבל ז"א דלא מזכר שם כלל בתניא שם שנהגו שיתענו. ואפשר לגדר הטעם דהנה בחמת גם בתינוק פחות משלשים יום יש ליגע אחר הרוב דרוב נשים ולד מעליא יולדות. ורק בתינוקות הקילו ומושמין למיעוט וכמ"ש התו' ביבמות ל"ו ע"ב ד"ה הא לא שהה. וא"כ אף כשהוא יותר משלשים יום ינחוש שמא טריפה הוא דהוי כגברא קטילא כדקיי"ל בסנהדרין דף ע"מ ומולין י"א. ואף דוודאי מתאבלין על הטריפה. היינו כשהיה מקודם שלש וא"כ

לרחובה של עיר ומברכין על הכוס ברכה שמסיימין בה ברוך אתה ד' מנחם אבלים ואם בא לרבות בברכות כנגד שבחו של הקב"ה ולחתום בה מחיה המתים וכנגד המנחמין משלם הגמול וכנגד כל ישראל ברוך עוצר המגפה הרשות בידו וכו' ואח"כ נכנסין עם האבל לביתו והוא מיסב בראש וכו' ואבל אומר ברוך דיין האמת וגדולי החכמים מנחמים כל אחד ואחד כפי מה שרואה לדרוש בנחמה וכו' עכ"ל.

ט וכתב עוד שבדורותינו בטלו מנהגות ה לו שלא היו חובה ואלו הברכות כולן רשות הן (כצ"ל) אלא כך נוהגים עכשיו נותנין המת בקבר וסותמין גולל הקבר וחולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מבה"ק ומקרישין יתגדל ויתקדש וכו' בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא וכו' עכ"ל יכ"כ בש"ע סע' ד' וצדוק הדין אנו אומרים קודם הקבורה ובלילה אין אומרים צדוק הדין ולא קדיש וכן ביומים שאין אומרים תחנון אין אומרים צדוק הדין ולא קדיש וכן ביומים שאין אומרים תחנון אין אומרים צדוק הדין אך קדיש אומרים ואומרים מזמור מ"ם שמעו זאת כל הימים וגו' ואח"כ אומר קדיש

י וכתב עוד דאח"כ תולשין עפר ותולשין עשבים ומשליכין אחרי גיווס וגוחצין ידיהן בבגדים וכתב רבינו הרמ"א וי"א שיושבים ז' פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו וכל זמן שיושבים בורחים ממנו ובמדינות אלו לא נהגו לישב רק ג"פ אחר שרחצו הידים ואומרים כל פעם ויהי נועם וגו' יושב בסתר וגו' וכשנקבר המת ביו"ט יכולין לישב כך ג"פ כמו בחול וה"ה אם נקבר סמוך לשבת עושין כן בשבת ונהגו להקפיד אם יכנס אדם לבית אחר קודם שירחץ וישב ג"פ ומנהג אבותינו תורה ע"ל והקפידא אינו אלא במי שהלך לבה"ק וחזר אחר קבורת המת וכן הישיבות ז' פעמים או ג"פ אינו אלא בענין זה ולא כשהולכין ללוות מטתו וחוזרין קודם הקבורה ורוקת העפר הוא משום צער כדכתיב באיוב ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה וגם הוא רמז לזכור כי עפר אנחנו ולתחיית המתים דכתיב ויציצו מעיר כעשב הארץ (וכתב בלבוש שיש לישב ז"פ ולאמר אתה גבור וכו' ופסוק כי מלאכיו ופעם ראשון ויהי נועם עד כי וכי בכלל פעם שני עד מלאכיו ובכל פעם יוסיף תיבה עש"ז סק"ג).

יא יש במנהגים שלא להעמיד מצבה תוך יב"ח ושלא למרוד הקברות תוך שבעה ומה שנשאר מהעץ של ארון לא יקח לתשמישו ומנהג הספרדים בעלי מכניסי אורחים שהשלחן שהאכילו עליו את העניים נושים ממנו ארון על דרך והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאסוף מנגבין הידים אחר נטילה זו ומקפידין שלא ליקח מרא וחצינא מיד חבירו כשחופרין קבר אלא זורקו לארץ והשני נוטלו מהארץ וכן בשעת הנטילה שיא ליקח הכלי מיד הרוחץ אלא מהארץ וי"א בעת נטילה כפר לעמך ישראל וגו' ויש נוהגין לרחוץ גם הפנים כדכתיב ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים ואח"כ אומרים בלע המות יושב בסתר ויהי נועם ואין לוקחין שום דבר מבית האבל כל שבעה ומה שנהגו להעמיד מים בכלי יש לבטל דזהו מהוקות וכו' אבל הנר רשאי להעמיד דנר ד' נשמת אדם ועוד יש מנהגים ונהרא נהרא ופשטיה.

יב הקדיש הוא ענין גדול ובזה מזכים להמת הן להצילו מניהנם והן להעלותו במעלות אך עקרי הקדישים הם מה שבתוך התפלה אבל קדישים שאחר עלינו ושיר של יום אינם אלא בשביל הקטנים אבל מי שיכול להתפלל לפני העמוד יניח הקדישים שבתוך התפלה שהם העיקרים ושאחר התפלה יניח לקטנים ולא יגזול אותם ורבים מעמי הארץ טועים לומר דעיקר הקדיש הוא מה שאחר התפלה ונקרא קדיש יתום ואינם יודעים בין ימינם לשמאלם.

יג וכתב רבינו הרמ"א שנמצא במדרשים לומר קדיש על אב ואם ולכן נהגו לומר עליהם הקדיש האחרון יב"ח וכן נהגו להיות מפטיר ולהתפלל ערבית במוצאי שבת לפני העמוד שהוא הזמן שחוזרין הנשמות לנהינם וכשהכן מתפלל ומקדש ברבים פודה אותם מנהינם ונהגו לומר קדיש על אמו אף שאביו חי ואינו יכול למחות בו שלא יאמר קדיש על אמו ומצוה להתענות ביום שמת בו אב או אם עכ"ל ומי שקשה עליו התענית יפדה בממון ויחלקם לעניים ונהגו ללמוד משניות הן כל יב"ח הן ביום היארצייט אחר נשמתם והוא תקון גדול להנשמה כי משנה אותיות נשמה

יד עוד כתב דאומרים קדיש אפילו בשבת ויו"ט אבל לא נהגו להתפלל בשבת ויו"ט אע"פ שאין איסור בדבר אבל ביומיות הזוכר מי שיודע להתפלל יתפלל ויוהר מוציל מקדיש יתום שלא נתקן אלא להנוקות ומי שאינו יודע להתפלל כל התפלה יתפלל כל למנצח ובא לציון גואל עכ"ל דהקדיש של אחר ובא לציון מעולה מהקדיש שאחר התפלה שאינו מעיקר התפלה וזה שכתב שלא יתפלל בשבת ויו"ט יש מהגדולים שצוו שיתפללו לפני העמוד גם בשבת ויו"ט (ר"מ בשם הרוקח ור"ש מקורבי"ל) אך כיון שרבינו הרמ"א בש"ע השמיט זה ממילא דאין לאבל להתפלל בשבת ויו"ט אם לא שהוא ש"ץ קבוע ומרלא הזכיר רק שבת ויו"ט ש"מ דבר"ח ושארי ימים שאין אומרים תחנון אין קפידא ויכול האבל להתפלל לפני העמוד אך בר"מ הביא בשם מהרי"ל דגם בר"ח בשחרית מפני שאומרים בו הלל ע"ש ובש"ע השמיט זה מיהו עכ"פ בר"ח וחוה"מ ערבית ומנחה וכל שכן שארי ימים שאין אומרים בהם תחנון יכול האבל

להתפלל

להתפלל לפני העמוד בפשיטות וראיתי מקפידים בזה ולא נהירא לי.

טז עוד כתב דנהגו שאין אומרים קדיש ותפלה רק י"א חדשים כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים כי משפט רשעים יב"ח עכ"ל ויותר מי"א חדשים לא יגירו קדיש אפילו בשנת העיבור ועוד כתב דאם היו אבלים כאן ובאו אח"כ אבלים אחרים השניים יש להם הקדישים והתפלות כל ל' יום מיום הקבורה אע"פ שלא היו כלומר בעת המיתה וחקבורה מ"מ דין אחד להם עם האבלים שבכאן וכתב עוד דיא שעברין שנהרג בניו אומרים עליו קדיש מפני שכיון שנהרג יש לו כפרה.

יח בדיני חלוקות קדישים מי קודם יש מנהגים ואין לזה עיקר בדין ולענין להתפלל לפני העמוד מי שהוא יותר מרוצה יתפלל ועתה כולם אומרים קדיש כי א"א לחלק ביניהם ומ"מ רבינו הרמ"א כתב בזה וז"ל ג' אחין ואיש אחר השלשה אחין נוטלין ג' קדישים והאחר נוטל קדיש אחר (כלומר שאין הולכין אחר המת אלא אחרי החיים) ונהגו שאם מגיע לאדם יום שמת בו אביו או אמו שאומרים עליהם קדיש יתום לעולם ומי שיודע להתפלל כל התפלה מתפלל ואם יש אבלים אחרים נהגו שתוך ז' לאבלם הם קודמים ואין לו קדיש כלל תוך ל' יש לו קדיש אחד (ויש חולקין ומ"ל דיארצייט קודם לבן ל' עש"ז) לאחר ל' כל הקדישים של אותו היום הם שלו ומונין שבעה ושלשים מיום הקבורה אע"פ שלא שמע האבל מיד ואם אורח הוא כאחד מבני העיר לענין קדיש הודכין אחר המנהג עכ"ל ולפ"ז בן ז' קודם לכל ובן ל' עם יארצייט יש מחלוקת מי קודם וכתבו דביום שמפסיק מלומר קדיש כל הקדישים של אותו היום הם שלו ורק נותנין ליארצייט קדיש אחד ונראה דגם לבן ל' נותנין קדיש אחד.

יז עוד כתב דאין מקום לקדיש זה אלא על אב ואם בלבד אבל לא בשאר קרובים ואם אין בבהכ"נ אכל על אביו ועל אמו אומר אותו קדיש (יתום) מי שאין לו אב ואם בעד כל מתי ישראל ויש מקומות שנהגו ששארי קרובים אומרים קדיש על קרוביהם כשאין אבלים על אביהם ואמם ויש מקומות שאפילו כשיש אבלים על אביהם ואמם אומרים שאר קרובים אלא שעושים פשרה ביניהם שאין אומרים כל כך קדישים כמו האבלים על אב ואם והולכין בכל זה אחר המנהג ובלבד שיהא מנהג קבוע בעיר עכ"ל ואין להאריך עוד בזה.

שע"ז (דין עבדים ושפחות ומרוחק שיש להם אבלות ובו ב' סעי').

א בזמן הקדמון שהיו להם עבדים ושפחות וכשמתו אין עומדין עליהן בשורה ואין אומרים עליהם תנחומי אבלים אלא אומרים לו המקום ימלא חסרונך ועכשיו לא שייך דין זה כי אין לנו עבדים ושפחות.

ב כתב הטור שאלו מקמי רב יהודאי גאון אבל מרוחק (כבסי' של"ד) מהו להבריותו ולא השיב והרמב"ן כתב דנראה כיון שאסור לישב בר' אמותיו אין עושין לו שורה ולא מברכין עליו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים שכל שהוא כבוד לחיים אין עושים לו לאבל המרוחק אבל מרוחק שמת עומדין עליו בשורה ומנחמין אבליו עכ"ל וע' לעיל סי' שמ"ה.

שע"ח (דין סעודת הבראה ובו י"ג סעי').

א האבל אסור לאכול סעודה ראשונה משלו דא"ל הקב"ה ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל (מ"ק כ"ז:) ומעמו של דבר לא נתברר לנו ודווקא בסעודה ראשונה אבל בשנייה מותר אפילו באותו היום ואע"ג דדעת הרוקח מ"מ דעת הרא"ש והטור והש"ע דרק סעודה ראשונה וזה שאמרו בגמ' יום ראשון הכוונה על סעודה ראשונה וכן יתפרש בדברי הרמב"ם בפ"ה שכתב כלשון הגמ' וכן המנהג (וביוצא בזה איתא בפסחים ל"ו יומא קמא לא תלושי לי בדובשא והכוונה על לילה ראשונה ע"ש).

ב וזהו פשוט דאם השכנים לא הביאו לו או שהוא יחיד במקום זה דאוכל משלו דאין זה סברא שלא יאכל מפני זה ולכן מצוה על השכנים שיבואו לו סעודת הבראה וכירושלמי אמרו חבא מאירה לשכניו שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה (ב"י) ונראה דהעיקר הוא הלחם כלשון הכתוב וכן לשון הגמ' שם אסור לאכיל לחם משלו ע"ש אבל הבשילין יכול לאכול משלו וכן המנהג שמביאין להאבל לחם ובצים בלבד ואמרו בגמ' שם שיכול אחר להאכיל את השני ביומי אבלו והוא יחזור ג"כ להאכיל להראשון ביומי אבלו ובלבד שלא יעשו תנאי זה מפורש והיינו כששניהם אבלים לא יאמרו זו"ז אני אאכילך ואתה תאכיליני דא"כ חייבים מכח התנאי והוה כאוכל משלו אבל בסתמא אין זה כפרעון חוב אלא מתנה בעלמא ושרי.

ג האשה כשהיא אבלה אין לאנשים להבריותה מפני הרגל עבירה אך נשים יביאו לה סעודת הבראה והאשה המביאה נ"ל דא"צ לשאול מבעלה וגם בלא דעתו ביכולתה להביא ואין זה כדבר גדול שצריכה דעת הבעל אלא בדבר קטן שמותר לקבל מהנשים בלא דעת הבעל כמ"ש בח"מ סי' שנ"ח ולעיל סי'

ולא יבא אל הבית אשר יקרא שמי עליו לבלתי יראו אל הבית

הבוקר

אמונה

אמונה

אמונה

###

עין משפט • דברים הלכות אבל פ"ד

אבל ד

מ אין המאכל לפי הכבוד אלא לפי הכבוד. ובו ד' דברים: א' אין אוכלין לחם בלא מלח. ב' אין אוכלין בשר בלא מלח. ג' אין אוכלין ביצה בלא מלח. ד' אין אוכלין דגים בלא מלח. ומי שאינו אוכל לחם בלא מלח אינו אוכל בשר בלא מלח. ומי שאינו אוכל בשר בלא מלח אינו אוכל ביצה בלא מלח. ומי שאינו אוכל ביצה בלא מלח אינו אוכל דגים בלא מלח. ומי שאינו אוכל דגים בלא מלח אינו אוכל כלום. ומי שאינו אוכל כלום אינו אוכל לחם

ר"ה ב אחד מלכות ומלכות אחר מלכות ר"ה ב

הלל

מלחמת אלמלך

מלחמת אלמלך

מלחמת אלמלך

הרב מרדכי אליעזר: אין לנו אמון בשום מפלגה

הרב מרדכי אליעזר: אין לנו אמון בשום מפלגה

ראיון מיוחד לבוקר: הרב מרדכי אליעזר מדבר לראשונה אחרי הבחירות, מתקיף את המפלגות הדתיות ומבטיח לא לתמוך בשום מפלגה בבחירות הבאות

מאת: אלי אבנרי

הרב מרדכי אליעזר, אחד מגדולי הרבנים בישראל, יושב בביתו בבני ברק ומדבר לראשונה אחרי הבחירות. הוא מתקיף את המפלגות הדתיות ומבטיח לא לתמוך בשום מפלגה בבחירות הבאות. הראיון נערך בביתו ביום רביעי, ונמשך כשעה וחצי. הרב נראה עייף, אבל חד כתמיד. הנה הדברים.

הבוקר: הרב, אתה מבטיח לא לתמוך בשום מפלגה? זו הצהרה חריפה.

הרב מרדכי אליעזר: אני לא מבטיח לא לתמוך בשום מפלגה. אני אומר שאין לי אמון בשום מפלגה. ההבדל גדול. אם אני אומר לא לתמוך, אני נותן לגיטימציה לכל המפלגות. אם אני אומר שאין לי אמון, אני אומר שהן לא ראויות. אני לא נותן לגיטימציה לאף אחת מהן.

הבוקר: אבל הן מייצגות ציבור גדול.

הרב מרדכי אליעזר: הן מייצגות ציבור גדול, נכון. אבל הן לא מייצגות אמת. הן מייצגות כוח, הן מייצגות כסף, הן מייצגות פחד. אני לא מייצג פחד. אני מייצג אמת. ההבדל גדול.

הבוקר: מה הבעיה הגדולה ביותר?

הרב מרדכי אליעזר: הבעיה הגדולה ביותר היא שהן הפכו לעסק. הן הפכו לעסק שבו אנשים מרוויחים כסף, אנשים מרוויחים כבוד, אנשים מרוויחים כוח. ואני לא רוצה לתת לגיטימציה לעסק הזה.

הבוקר: אבל אתה לא מציע חלופה.

הרב מרדכי אליעזר: אני לא מציע חלופה. אני לא מציע חלופה כי אין חלופה. אין מפלגה שראויה לתמוך בה. אם אין מפלגה ראויה, אי אפשר לתמוך בה. אי אפשר לבחור רע רק כדי לבחור רע. אי אפשר לבחור רע כדי שלא יבחרו רע יותר. אי אפשר לבחור רע כדי שלא יבחרו רע יותר. אי אפשר לבחור רע כדי שלא יבחרו רע יותר

שעז א העבדים והשפחות אין עומדין עליהם בשורה וכו' עד על עבדו ושפחתו שמתו. בגימ"ל בסוף פרק ב דמכות (עז:) אי:

ב—ג שאלו מקמי דרב יהודאי (השיב האומים שעיב הי"ט אבל מנורה:מדו להברותו ולא השיב וכתב הרב"ן ונראה דבון שאמור לייעב באדבע אמותיו אין עושין לו שורה וכו' עד סוף הסימן. בגמרא לקמן (עמ' קט) ב:

שעז א העבדים וכו'. בגיימ"ל (לף כמקק לפלי פיס לקמן):

סימן שעז

פרטי ושרי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] מה אומרים על העבדים ועל השפחות שמתו: [ב] איך נוהגים עם אבל מנורה: [ג] מנורה שמת לענין שורה המחומין:

שעח א אבל אמור לאבל (לף מעמ לפלי פיס לקמן): **מעמד קמן: ומה שמתיר מעמד** (ב'. כמוף) **מעמד לפלי פיס לקמן: ן כמב** (בגיל"ש לקמן):

מנהגי אבלים אלא כשם שאומרים לאדם על עבדו ושפחתו שמתו: שורו והמורו שמתו המקום ימלא חסרונך כך אומרים על עבדו ושפחתו שמתו: ב (ג) שאלו מקמי רב יהודאי אבל מנורה מהו להברותו ולא השיב וכתב הרמב"ן ונראה כיון שאסור לישב באדבע אמותיו אין עושין לו שורה ולא מברכין לו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים שכל שהוא ככור לחיים אין עושין לו שורה ולא שמע שמעינה קדובה בשבת אם צריך לאכול סעודה ראשונה משל אחרים: [ד] אם מברין על שמעינה רחוקה: [ה] אין מברין בחול פורס האבל כדרכו: [ו] בחול פורס גדול המתמחים הכשבת פורס האבל כדרכו:

**א אבל אמור לאבול משלו בסעודה ראשונה אבל בשניה מותר אפילו בסעודה ראשונה. בגיל"ש לקמן (כ:) לקמן כ: יכולה לקמן לקמן יום בסעודה ראשונה אבל אמור לאבול משלו בסעודה ראשונה אבל בשניה מותר אפילו ביום ראשון: בן כמב סם בגיל"ש (פי' פב) פרקים יום לקמן בסעודה ראשונה וכן כמבו לקמן לקמן יום (ל"ב יום) שבמבו סם לכל המקום (ל"ב) לקמן לקמן לקמן יום בגיל"ש לקמן לקמן לקמן יום לקמן לקמן לקמן

(17)

ומלמודא יוסי דאשון אינו כלום דהכי נמי בפרק [כל שעה] (פסחים לו.) אמר רבי יהושע בן לוי יומא קמא לא תלושו לי בחלבא ופירשו המפרשים דעל כרחך סעודתא קמייתא קאמר:] ומ"ש ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם וכו'. שם כתב הרא"ש ירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ה) תבוא מארה לשכניו שהאריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה א*): ומ"ש ויכול להאכיל את חבירו בימי אבלו והוא גם כן יחזור ויאכילנו בימי אבלו. בסוף מועד קטן (כז:) רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי: ומ"ש ובלבד שלא יתנו תחלה. כן כתב שם הרא"ש (פי' פד) בשם הרב רבינו מאיר ז"ל (הלי שמחות פי' קמא):

ב אשה שאירעה אבל אין לאנשים להברותה. בחבל רבתי (פי"ח) תניא מברין אבל האיש ואין מברין אבל האשה וכתב הרא"ש בסוף מועד קטן (שם) בשם הרב רבינו מאיר (שם) דלא אסרו אלא לאנשים משום הרגל עבירה אבל נשים מברות את הנשים דנשים מיבות בהברלה כמו אנשים: ומ"ש ואם יש לה בנים ואפילו קטנים מברין אותה אנשים. בחבל רבתי (תניא) בברייתא המזכרת מקיים בה רבי יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברין עמהם ומשמע לרבינו דלאו לאיפלוגי אתא אבל מדברי המרדכי בסוף מועד קטן (פי' תתקלא) משמע ד] דסברא ליה דלאיפלוגי אתא ולית הלכתא כוותיה: וכתב עוד שם דטעמא דאין מברין אבל האשה משום הרגל עבירה ומהאי טעמא לאחר שנקבר המת שרגילין לבוות האבל לביתו ה] היכא דליכא אבלים אלא נשים אין לבוותן וגם בשבת תוך שבעה שמלוין את האבל לביתו ו] אין עושין כן לנשים וכן כתבו הגהות מיימון בפרק (י"ב) [י"ג] (ד"ק ה"ז): ומ"ש רבינו ואשה נשואה שאירעה אבל וכו' עד יכולים לאכול עמו בסעודה ראשונה. כל זה כתבו הרא"ש והמרדכי בסוף מועד קטן (שם) והגהות מיימון פרק (י"א) [י"ג] (שם) בשם הרב רבינו מאיר ז"ל (שם):

ג—ד רצה האבל שלא לקבל הבראה וכו' דגרסינן בירושלמי (ברכות פ"ג ה"א) רבי זעירא מדמך פקיד וכו'. כן כתב הרמב"ן בתורת האדם (עמ' רס) דמשמע [הכי] מהירושלמי הזה:

ב ובלבד שלא יתנו תחלה. טעמו דכשמתנה תחלה אם כן חייב להאכילו מכח התנאי והוי ליה אוכל משלו ולא משל אחרים ואסור אבל אם מעצמו מאכילו שפיר הוה משל אחרים ואף על פי שנוהגים היו כך להאכילו לזה והוא יחזור ויאכילנו ומיחזי קלת כאילו אוכל משלו אפילו הכי שרי:

ביום ראשון. ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם כדי שלא יאכל משלו. ויכול אדם להאכיל לחברו בימי אבלו והוא יחזור גם כן ויאכילנו בימי אבלו (ב) ובלבד שלא יתנו תחלה: ב אשה שאירעה אֶבֶל אין לאנשים להברותה. כתב (הרמב"ם) [הרב רבינו מאיר מרוטנבורק] ג] אֶבֶל ודאי גם אשה אסורה לאכול סעודה ראשונה משלה ונשים מברות אותה. ואם יש לה בנים (ב*) אפילו קטנים יכולים אנשים להברותה. ואשה נשואה (א) שאירעה אבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה דכיון שחייב במזונותיה כמשלה דמי. וכן מי שיש לו סופר או שכיר אם אוכל עמו בשכרו ואירעו אבל אינו אוכל עם בעל הבית. (ג) אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום או לבנו או לבתו הגדולים בלא תנאי ואירעם אבל יכולין לאכול עמו בסעודה ראשונה: ג-ד רצה האבל שלא לקבל ההבראה

ג אשה שאירעה אבל וכו'. בחבל רבתי. וזה לשון המרדכי (פי' תתקלא) וטעמא משום הרגל עבירה ומסיק רבי יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברים אותה עמהם לפי שאין נראה שעושים בשמלה אלא בשביל בניה וליכא קרובי דעתא לגבי דידה מיהו הלכה כתנא קמא דיחיד ורבים הלכה כרבים עכ"ל ואיכא לתמוה למה פסק רבינו כרבי יהודה דיחידאה הוא ומו דתנא קמא מקיל ב] ורבי יהודה מחמיר והלכה כדברי המיקל בחבל ונראה דרבינו מפרש דבהא פליגי דלתנא קמא אם אין לה בנים קטנים אסור להברותה אבל אם יש לה בנים קטנים ליכא איסורא מיהו מצוה נמי ליכא אלא רשות איכא ולרבי יהודה יש לה בנים קטנים מצוה נמי איכא והלכה כתנא קמא דליכא מצוה וזהו שכתב רבינו דאם יש לה בנים ואפילו קטנים יכולין אנשים להברותה דרשות הוא דאיכא ויכולים להברותה וכתנא קמא. וצ"ל כתב דרבינו משמע ליה דלאו לאפלוגי אתא אלא לפרושי ולישנא דרבי יהודה לא משמע הכי כלל:

ד ואשה נשואה וכו'. כתב בהגהות (מו"ק פי' סד) נשים נכריות ושכיר ויתום ומלמד הסמוכים על שולחן בעל הבית קרוי לחם אחרים עכ"ל והיינו דוקא כשאינן אוכלין בשכרן אלא דרך גמילות חסד וכמו שכתב רבינו:

ה רצה האבל שלא לקבל הבראה וכו'. כלומר ולאי משלו אי אפשר שיאכל סעודה הראשונה אלא דעתו שלא לאכול אותו היום עד הלילה שאז יאכל משלו ולא לקבל הברלה כלל הרשות בידו לאינו

דרכי משה

שעה (א) במקצת ספרים כתוב ואשה חשובה וטעות סופר הוא דאין חילוק בין חשובה לאינה חשובה וכן הוא במרדכי דהלכות אבל (ע"א דף שצ"ו) ובהגהות מיימון פרק (י"א) [י"ג] ובאשר"י פרק אלו מגלחין:

פרישה

(ב) ובלבד שלא יתנו תחלה. דהוי כמאכילו משלו וכן משמע ברא"ש (דף מ"ד) (פי' פד) ונראה דמיירי אפילו בשניהם אבלים אפילו הכי מותר להאכיל סעודת הבראה זה לזה רק שלא יתנו בלא כן אין שייך לומר שיתנו וכי פותחין לפורענות ועיין בב"י. ועיין בחורת חיים סימן ק"ע (קנ:) דאסור משום לד רמית לומר לחבירו בא ואכול מה שהאכלתני מיהו זהו דוקא בשכבר אכל עם חבירו ובא חבירו לחזור להאכילו גם כן בזה יש לד רמית אם יאכילנו יותר ממה שהאכילהו אבל הראשון שבא להאכיל אין בו לד רמית בתמרו אכול עמי ואוכל גם כן עמך ועל זה אמרו שם (ומירושלמי) [ומירושלים] היו הופכין עיין שם: (ב*) (בנים אפילו קטנים. ובמרדכי הלכות אבל (דף שצ"ו) דאפילו יש לה בנים קטנים אין אנשים מברין אותה משום הרגל עבירה וכן אין לבוותן תוך שבעה שמלוין האבל וכן כתב ב"י בשם הגהות מיימוני. עד כאן המגיה): (ג) אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום. נשים נכריות ועניים ויתום ומלמד הסמוכין על שלחן בעל הבית קרי לחם אחרים וכו'. אגודה (מו"ק פי' סד):

דרישה

השם יתברך כמו שכתב לעיל (ריש) סימן קפ"א: מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשיכה קודם בין השמשות מותר בהבראה אם יש שהות ביום לאכול קודם התפלה דפסקינן כרבי יוסי דשרי להתחיל (לאכול בערב שבת אחר חצות). אגודה (מו"ק פי' סה). אבל בערב פסח אין מברין (דהלכה בערב פסח כרבי יהודה דאין מתחילין וכן כתב ב"י (לקמן) בשם מרדכי דסוף מועד קטן (דף שצ"ו) ולא ידעתי למה כתב אדוני אבי ז"ל (להלן) וב"י לא כתב כן. עד כאן המגיה). מורי ורבי (בביאורו לטור ד"ה הג"ה). וב"י לא כתב כן ואסר אף בערב שבת:

הגהות והערות

א*) עיין לקמן ריש סי' שפ ד"ה ומ"ש אבל ושם ריש דף שיד ד"ה ומ"ש וכל: ב) דבריו צ"ע דהגם דלגבי אבלות קולא היא לגבי עריות חומרא היא ועיקר פלוגתתם בחששא דעריות היא כמבואר בדברי המרדכי ומשום הו"ל להקשות על הטור דהו"ל לפסוק כת"ק דמחמיר: ג) כן צריך להיות עיין ב"י: ד) עיין ב"ח: ה) עיין לעיל בטור סי' שעו (שי סוף ע"ב): ו) עיין לקמן סי' שצג:

תלמודא יוסי לשון אינו כלום דהכי גמי בפרק [כל שעה] (פסחים לו.) אמר רבי יהושע בן לוי יומא קמא לא תלוהו לי בתלבא ופירשו המפרשים דעל כרחך סעודתא קמייתא קאמר: ומ"ש ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם וכו'. שם כתב הרא"ש ירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ה) תנוא מתיה לשכניו שהלריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה א*]: ומ"ש ויכול להאכיל את חבירו בימי אבלו והוא גם כן יחזור ויאכילנו בימי אבלו. בסוף מועד קטן (מז:) רבה ורב יוסף מתלפי סעודתייהו להדדי: ומ"ש ובלבד שלא יתנו תחלה. כן כתב שם הרא"ש (פי' פד) בשם הרב רבינו מאיר ז"ל (הל' שמחות פי' קמח):

ב אשה שאירעה אבל אין לאנשים להברותה. בגמל רבתי (פי"א) תניא מברין אבל האיש ואין מברין אבל האשה וכתב הרא"ש בסוף מועד קטן (שם) בשם הרב רבינו מאיר (שם) דלא אמרו אלא אנשים משום הרגל עבירה אבל נשים מברות את הנשים דנשים חייבות בהבראה כמו אנשים: ומ"ש ואם יש לה בנים ואפילו קטנים מברין אותה אנשים. בגמל רבתי (תניא) בברייתא הנזכרת מסיים בה רבי יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברין עמהם ומשמע לרבינו דלאו לאיפלוגי אתא אבל מדברי המרדכי בסוף מועד קטן (פי' תתקלא) משמע ד] דסברא ליה דלאיפלוגי אתא ולית הלכתא כוותיה: וכתב עוד שם דטעמא דאין מברין אבל האשה משום הרגל עבירה ומהאי טעמא לאחר שנקבר המת שרגילין לבוות האבל למיתו ה] היכא דליכא אבלים אלא נשים אין לבוותן וגם בשבת חוץ שבעה שמלוין את האבל למיתו ו] אין עושין כן לנשים וכן כתבו הגהות מיימון בפרק (י"ב) [י"ג] (ד"ק ה"ו): ומ"ש רבינו ואשה נשואה שאירעה אבל וכו' עד יכולים לאכול עמו בסעודה ראשונה. כל זה כתבו הרא"ש והמרדכי בסוף מועד קטן (שם) והגהות מיימון פרק (י"א) [י"ג] (שם) בשם הרב רבינו מאיר ז"ל (שם):

ביום ראשון. ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם כדי שלא יאכל משלו. ויכול אדם להאכיל לחברו בימי אבלו והוא יחזור גם כן ויאכילנו בימי אבלו (ג) ובלבד שלא יתנו תחלה: ב אשה שאירעה אֶבֶל אין לאנשים להברותה. כתב (הרמב"ם) [הרב רבינו מאיר מרוטנבורק] ג] אֶבֶל ודאי גם אשה אסורה לאכול סעודה ראשונה משלה ונשים מברות אותה. ואם יש לה בנים (נ*) אפילו קטנים יכולים אנשים להברותה. ואשה נשואה (א) שאירעה אבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה דכיון שחייב במזונותיה כמשלה דמי. וכן מי שיש לו סופר או שכיר אם אוכל עמו בשכרו ואירעו אבל אינו אוכל עם בעל הבית. (ג) אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום או לבנו או לבתו הגדולים בלא תנאי ואירעם אבל יכולין לאכול עמו בסעודה ראשונה: ד ג-ד רצה האבל שלא לקבל ההבראה

ב ובלבד שלא יתנו תחלה. טעמו דכשמתנה מחלה אם כן חייב להאכילו מכח המנהגי והוי ליה אוכל משלו ולא משל אחרים ואסור אבל אם מעצמו מאכילו שפיר הוה משל אחרים ואף על פי שנוהגים היו כך להאכילו לזה והוא יחזור ויאכילנו ומיחזי קצת כאילו אוכל משלו אפילו הכי שרי:

ג אשה שאירעה אבל וכו'. בגמל רבתי. וזה לשון המרדכי (פי' מתקלא) וטעמא משום הרגל עבירה ומסיק רבי יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברים אותה עמהם לפי שאין נראה שעושים בשמלה אלא בשביל בניה וליכא קרובי דעתא לגבי דידה מיהו הלכה כתנא קמא דיחיד ורבים הלכה כרבים עכ"ל ואיכא לתמוה למה פסק רבינו כרבי יהודה דיחידאה הוא ומו דתנא קמא מקיל ב] ורבי יהודה מחמיר והלכה כדברי המיקל בגמל ונראה דרבינו מפרש דבהא פליגי לתנא קמא אם אין לה בנים קטנים אסור להברותה אבל אם יש לה בנים קטנים ליכא איסורא מיהו מצוה נמי ליכא אלא רשות איכא ורבי יהודה יש לה בנים קטנים מצוה נמי איכא והלכה כתנא קמא דליכא מצוה וזהו שכתב רבינו דאם יש לה בנים ואפילו קטנים יכולין אנשים להברותה דרשות הוא דאיכא ויכולים להברותה וכתנא קמא. וצ"ל כתב דרבינו משמע ליה דלאו לאפלוגי אתא אלא לפרושי ולישנא דרבי יהודה לא משמע הכי כלל:

ד ואשה נשואה וכו'. כתב בגאונה (מו"ק פי' פד) נשים נכריות ושכיר ויתום ומלמד הסמוכים על שולחן בעל הבית קרוי לחם אחרים עכ"ל והיינו דוקא כשאינן אוכלין בשכרן אלא דרך גמילות חסד וכמו שכתב רבינו:

ה רצה האבל שלא לקבל הבראה וכו'. כלומר ודאי משלו אי אפשר שיאכל סעודה הראשונה אלא דעמו שלא לאכול אותו היום עד הלילה שאז יאכל משלו ולא לקבל הבראה כלל הרשות בידו דאינו

ג—ד רצה האבל שלא לקבל הבראה וכו' דגרסינן בירושלמי (ברכות פ"ג ה"א) רבי זעירא מדמך פקיד וכו'. כן כתב הרמב"ן בתורת האדם (עמ' רה) דמשמע [הכי] מהירושלמי הזה:

דרכי משה

שעה (א) במקצת ספרים כתוב ואשה חשובה וטעות סופר הוא דאין חילוק בין חשובה לאינה חשובה וכן הוא במרדכי דהלכות אבל (ע"א דף שצ"ו) ובהגהות מיימון פרק (י"א) [י"ג] ובאשר"י פרק אלו מגלחין:

פרישה

(ג) ובלבד שלא יתנו תחלה. דהוי כמאכילו משלו וכן משמע ברא"ש (דף מ"ד) (פי' פד) ונראה דמיירי אפילו בשאינם אבלים אפילו הכי מותר להאכיל סעודת הבראה זה לזה רק שלא יתנו דאם לא כן אין שייך לומר שיתנו וכי פותחין לפורענות ועיין בב"י. ועיין בתורת חיים סימן ק"ע (קנ:) דאסור משום לד רמית לומר לחברו בא ואכול מה שהאכלתני מיהו זהו דוקא כשבבר אבל עם חברו ובא חברו לחזור להאכילו גם כן בזה יש לד רמית אם יאכילנו יותר ממה שהאכילהו אבל הראשון שבא להאכיל אין בו לד רמית בחברו אבל עמי ואוכל גם כן עמך ועל זה אמרו שם (ובירושלמי) [ובירושלים] היו הופכין עיין שם: (נ*) (בנים אפילו קטנים. ונמרדכי הלכות אבל (דף שצ"ו) דאפילו יש לה בנים קטנים אין אנשים מברין אותה משום הרגל עבירה וכן אין לבוותן תוך שבעה שמלוין האבל וכן כתב ב"י בשם הגהות מיימוני. עד כאן המגיה): (ג) אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום. נשים נכריות ועניים ויתום ומלמד הסמוכין על שלחן בעל הבית קרי לחם אחרים וכו'. אגודה (מו"ק פי' פד):

דרישה

השם יתברך כמו שכתב לעיל (ריש) סימן קפ"א: מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשיכה קודם בין השמשות מותר בהבראה אם יש שהות ביום לאכול קודם התפלה דפסקינן כרבי יוסי דשרי להתחיל (לאכול בערב שבת אחר חצות). אגודה (מו"ק פי' סה). אבל בערב פסח אין מברין (דהלכה בערב פסח כרבי יהודה דאין מתחילין וכן כתב ב"י (לקמן) בשם מרדכי דסוף מועד קטן (דף שצ"ו) ולא ידעתי למה כתב אדוני אבי ז"ל (להלן) וב"י לא כתב כן. עד כאן המגיה). מורי ורבי (בביאורו לטור ד"ה הג"ה). וב"י לא כתב כן ואסר אף בערב שבת:

הגהות והערות

א*] עיין לקמן ריש סי' שפ ד"ה ומ"ש אבל ושם ריש דף שיד ד"ה ומ"ש וכל: ב] דבריו צ"ע דהגם דלגבי אבלות קולא היא לגבי עריות חומרא היא ועיקר פלוגתתם בחששא דעריות היא כמבואר בדברי המרדכי ומשום הו"ל להקשות על הטור דהו"ל לפסוק כת"ק דמחמיר: ג] כן צריך להיות עיין ב"י: ד] עיין ב"ח: ה] עיין לעיל בטור סי' שעו (שי סוף ע"ב): ו] עיין לקמן סי' שצג:

מים מלאל מצל מקום אמים על גל פנים על גל יכל לעמוד מעמד כמלך ומי הלך כמו שנלאה לעמוד מעמד כמלך ומי הלך לבקל הבלאה דמלוה מים אל בסלל: **ובהגדות** מצרים לא תאכל אותו היום הראשון בירח מלמכמו גם כן ציר לקבל הבלאה דמלוה מים אל בסלל: **ובהגדות** מצרים לא תקבלון לא בירושלמי רבי יוסא אבילה מעמים שלמי כמב לקם בשמה יום ומפלו מלגל מלכלין ומקלין אומו ומפלו (ב) שלא יצה יצה לאבל אותו היום הראשון בירח מכמרים לפ מים מקבלים עכ"ל: **ובהגדות** בירושלמי רבי יוסא אבילה מעמים לקם בשמה יום עכ"ל לפי כמב מעמים לקם בשמה יום מלמכלין ומקלין אומו ומפלו (ב) ולמחר מדיחין ואוכלא מי שדיו מקבל ומר לא תקבלון לקם מים מלמכלין ומקלין אומו ומפלו (ב) מדמר לקם בשמה יום ומפלו מלגל מל

ו **אין מברין על הקטן עד שיהיה בן שלשים יום ואי קים ליה שכלו לו חדשיו ואפילו תוך שלשים מברין עליו.** בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קלו.) בעובדא [דבריה] דרב דימי בר יוסף: **ההולך לבית האבל לאכול עמו להברותו אם לבו גם בו יברהו על מטות כפויות וכו'.** בריימתא בסוף מועד קטן (כו:): **ומ"ש** פר"י שהמברה יושב על מטה זקופה וכו'. כן כתב הרמב"ן בתורת האדם (עמ' קפז) בשם הרי"ץ גיאת (הל' אבל עמ' נח): **ומ"ש רבינו בשם הראב"ד.** בתורת האדם (שם) כתב שאחריס פירשו כן וכתב ז"ל דהכי מסתבר מדקתני מטות זקופות ולא קתני מטה זקופה. ולשון רבינו אינו מכוון שהיה לו לומר והראב"ד פירש כיון שבא לחלוק על פירוש ר"י ולא לכתוב כתב הראב"ד שראה לאילו הוא ענין בפני עצמו:

ז **תניא מרביצין ומכבדין בבית האבל וכו'.** בסוף מועד קטן (כז. כא*): **ומ"ש אבל מביאין אותם בבית שהמת שם וכו'.** שם איני והתני בר קפרא אין מברכין לא על המוגמר ולא על הבשמים בבית האבל ברוכי הוא דלא מברכינן הא אחוי מיתתן לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמים ומשמע ודאי דבית האבל דקאמר הייני [ג] אחר שנקבר המת וכאים להברות האבל: **ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל וכו'.** בריימתא בסוף מועד קטן (כג.) כג):

תניא בראשונה היו מוליכים לבית האבל עשירים בקלתות של כסף וזהב וכו' על בשוה. בסוף מועד קטן (כז.):

ח **תניא** עשרה כוסות [התקינו] בבית האבל וכו'. בפרק קמא דכתובות (ח:). ודברי הרמב"ם בפרק י"ג (ה"ח) בפירוש רש"י אבל לא נהגו כן ואף הרמב"ם לא כתבה בדרך היוב שהרי כתב בלשון הזה אין שותין בבית האבל יתר על עשרה כוסות לכל אחד ובפרק ד' (ה"ו) כתב נקבר המת הרי זה מותר לאכול בשר ולשתות יין מעתה כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרווה עכ"ל:

פרישה

(ח) **והדבר צריך תלמוד.** פירוש צריכין לדעת מנין להם הא כיון דמן המקבלא לא משמע הכי: (ט) **ואם קים לן שכלו חדשיו.** לכאורה נראה דהוא הדין אי ברי לן דהוא בן שבעה כגון שבעל ופירש ועיין מה שכתבתי בסוף סימן שע"ד (אות ח) דמשם משמע דבאבלות כלו חדשיו ממש בעינן ולא בן שבעה: (י) **והראב"ד כתב" כשאין לבו וכו'.** כל"ל. ב"י: (יא) **בבית שהמת שם.** פירוש בעוד שהמת שם מבאין בשמים להעביר הסרחון של מת באורח חיים סימן רל"ז: (יב) **היו מוליכין.** פירוש המאכל: (יג) **שלא ישתו אלא לתוך הסעודה וכו'.** פירוש הרמב"ן מפרש ליושבו לגוש לומר קודם שוס מקנה שלא היו שותין אלא בתוך הסעודה אבל רש"י פירש ליושבו לגוש לומר כמו שהיה קודם מקנה שניה וקל להבין. אלא שאריך עיון מאי מסיק וקאמר דיין שלאחר סעודה משכר מהאי טעמא ניחא שלא ישתו כוסות שלאחר הסעודה אבל כוסות דמקמי

חדושי הגהות

[ג] **בהר"ן** שם (ז. ד"ה ו"מ) המא שני פירושים על מירון זה וזה לשונו יש מפרשים בבית האבל היינו כל זמן שהמת מונח לפניו מבאין מוגמר לאעבורי ריחא ולכן אין מברכין עליו (כדאיתא ברכות נג.) ומת המנחמין נקרא אחר שנקבר המת לפי שאין מנחמין עד שנקבר ויש מפרשים להיפך שהיה בית מיוחד למנחמין ואף על פי שהיה האבל יושב עמהן היו מביאין מוגמר כל שבעה להעביר האיקטיעות אבל בבית שאין שם אלא האבל לבדו אין מביאין עכ"ל ומעתה מקרמי דעת מהבין דברי הב"י שפירש בית האבל הוא מקום שמנחמין אחר שנקבר המת ובית המנחמין נמי על כרחך צריך לומר דהאבל היינו אחר שנקבר וכו':

הגהות והערות

תא (ב"י ד"ה וכתב עוד הרמב"ם) הא לענין דברים שבצינעא אין חילוק בין יו"ט לשבת כמו שמבואר לקמן סי' שצט (שכה:) ועיין בטור סוף סימן זה. (אורח מישור): יח) **עיין** לעיל ריש סי' שדמ בבדק הבית ולקמן סי' תב בד"מ אות ה: יט) **פירוש** לאותו שבא. (רש"י). ועיין מ"ש להלן סוף הסימן בשם הרמב"ן: כ) **כ"ה** בדפוסים הקדמונים, ולפני הב"י היתה הגירסא כתב הראב"ד: כא) **פלוגתתם** רק כשאין לבו גם בו דלהר"י האבל לעולם כופה ולהראב"ד כה"ג גם האבל זוקף משום כבודו של המבקר. ודברי הראב"ד העתיק הרא"ש בסי' נח וכנראה שמטעם זה כתב הטור דכן דעת הרא"ש: כא*) **ועיין** עוד לקמן סוף סי' שפ: כב) **עיין** או"ח סי' ריז וסי' רצו: כג) **ועיין** עוד לעיל סי' שדמ (רצו.) ד"ה תניא תו:

כלום כל אותו היום יח] ולכאורה נראה שאם אינו אוכל כל אותו היום שלמחרתו אסור לאכול בסעודה ראשונה משלו דכיון דילפינן ליה מקרא ולחם אנשים לא תאכל אלמא שמצוה נוהגת היא באבל כשאר כל דיני אבלות אבל מלשון הירושלמי משמע שאינו צריך דקאמר לא תקבלון עלי יומא דין אכילה ולמחר מדידיה פירוש ולמחר יאכלו משלו וכן יראה מלשון הרמב"ן שכתב אם רוצה שלא לקבל הבראה רשאי משמע שום הבראה שאם לא יאכל ביום השני משלו הרי מקבל הבראה ביום השני וכן כתב בספר המצות (סמ"ק סי' צז עמ' סד) רבינו נתנאל היה אבל וישב בתענית ובלילה אכל משלו (מ) והדבר צריך תלמוד: ו אין מברין על הקטן עד שיהא בן שלשים יום (נ) ואי קים לן ביה שכלו חדשיו אפילו תוך שלשים מברין עליו. ההולך לבית האבל לאכול עמו להברותו אם לבו גם בו יברהו יט] על מטות כפויות ואם אין לבו גם בו יברהו על מטות זקופות. פירש ר"י שהמברה יושב על מטה זקופה אבל האבל יושב על מטה כפויה וכשלבו גם בו אף המברה יושב על כפויה. (י) והראב"ד כתב כ] כשאין לבו גם בו אף האבל יושב על מטה זקופה כא] וכן כתב הרמב"ן וכן דעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ז תניא מרביצין ומכבדין בבית האבל ומדיחין קערות כוסות וצלוחיות וקיתוניות ואין מביאים שם לא בשמים ולא מוגמר אבל מביאין אותם (יא) בבית שהמת שם ואין מברכין עליהם כב]. ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל אלא יושבין ודומין [ס"א ודוין]. תניא בראשונה (יב) היו מוליכין לבית האבל עשירים בקלתות של כסף וזהב ושותין בזכוכית לבנה ועניים בסלים של (נסרים) [נצרים] ושותין בזכוכית צבועה והיו עניים מתביישין התקינו שיהיו עושים לכל בשוה: ח תניא עשרה כוסות התקינו בבית האבל שלשה לפני סעודה ושלשה תוך הסעודה וארבעה לאחר הסעודה הוסיפו עליהם עוד ארבעה התחילו שותים ומשתכרים החזירו הדבר ליושנו. ופירש רש"י לעשרה. והרמב"ן (עמ' רד) פירש ליושנו (יג) שלא ישתו אלא לתוך הסעודה דיין שלאחר הסעודה משכר (ירושלמי

אצלי קוברין אותה אצל אביה ואם יש לה בנים [א] קוברין אותה אצל [בעלה ואם היא אומרת קברו אותי אצל בני קוברין אותה אצל] בניה אם אביה אומר לא תיקבר אצלי [ובעלה אמר לא תיקבר אצלי] קוברין אותה אצל בעלה מפני שבעלה חייב במזונותיה ובפירקונה ובקבורתה [ב] מטה חלילים וסקונות מקום שמספידין הוא מספיד על אשתו ואם אין בעלה [ג] (מטפל לה) מטפל בה בקבורתה ומוציאין היטבו בעל כרחו: (א) נמצאת אתה אומר שלשה קבריות הן קבר הנמצא (בתולה) מותר לפנותו ואם פינוהו מקומו [ד] אמור בהגייה קבר הידוע אמור לפנותו ואם פינוהו [ה] אמור בהגייה קבר המרחוק את הרבים אמור לפנותו ואם פינוהו [ו] מטקומו מומאתו קבר שהקפתו את העיר משלשה רוחותיו או משתי רוחותיו אז כנגד זה אם הוא רחוק יותר מחמשים אמה מכאן ויותר מחמשים אמה מכאן [ז] מפנין אותם הקברות מתפנין אמרו לרבי עקיבא מעשה בקבר חולדה שהיה בירושלם ולא נגע בהן אדם מעולם אמר להן רבי עקיבא משם ראייה מהילה היתה עשויה להן ומוציאה את המומאה לנחל קידרון (ב) המוכר דרך קברו לחבירו לא עשה כלום המוכר מקום [ח] מטמד לחבירו לא עשה כלום [ט] (ג) הלוקח מעמד לחבירו כך שמין לו זקני אב בית דין ארבעה קבין דרך היחיד ארבע אמות דרך הרבים שש עשרה אמה דרך המלך אין לה שיעור דרך הקבר אין לה שיעור [י] והמסבב אין לה שיעור: (ד) הרואה אבל בתוך שלשים יום מדבר עמו ואינו שואל בשלומו לאחר שלשים יום [שואל בשלומו ואינו מדבר עמו] בתוך שנים עשר חדש שואל בשלומו ואחר כך מדבר עמו לאחר שנים עשר חדש מדבר עמו ואחר כך שואל בשלומו רבי מאיר אומר הרואה אבל בתוך שלשים יום מדבר עמו ואחר כך שואל בשלומו לאחר שלשים יום בתוך שנים עשר חדש זה שואל בשלומו ואחר כך מדבר עמו לאחר שנים עשר חדש הרי זה לא יזכור לו כל עיקר שהיה רבי מאיר אומר משלו למה הדבר דומה לאחד שהיתה לו מכה ונתרפא ובא רופא אחד ואומר לו תן לי שברי ואקרע את מבתך ואני מרפא (אותך מעלין עליו כאילו עורר מכתו) כך כל המוכיר לאבל לאחר שנים עשר חדש מעלין עליו כאילו עורר את מכתו רבי שמעון בן גמליאל אומר אף מי שמתה אשתו ונשא לו אשה אחרת בתוך י"ב חדש מדבר עמו בשוק ואינו מדבר עמו בתוך ביתו: הכל מעלין לבית האבל [ב] קולסקיות בשר וגרגים ובחבר עיר ירק וקמניות ודגים שותין בבית האבל שנים קודם המזון וחמשה בתוך המזון ג' לאחר המזון [ל] ואחד לברכת אבלים ואחד לתנחומי אבלים ואחד לגמילת חסדים חזרו וחוסיפו עוד שלשה אחד לראש הכנסת ואחד לחזן הכנסת ואחד לר"ג וכשראו בבית דין שהיו משתברין (ויוצאין) גזרו עליהן והחזירו למקומן: (ו) המברך בבית האבל [מ] אינו אומר ברכה רביעית דברי רבי יוסי הגלילי ר"ע אומר הטוב והמטיב וחכמים אומרים דיין האמת שליט במעשיו שופט בכל הדורות בצדק שכולנו עמו ועבדיו ובכל (זאת) אנו חייבין להודות לו ולברכו: (ז) הרואה מקום שנעשה בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה (תהלים קז) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו:

סילק אבל רבתי הנקרא מסכת שמחות

נוסחת הגר"א

(א) היא אשמרת (וכ"ס נחס"ל וכמוכ): (ב) [ובצרכי קבורתה: (ג) מטפל בה מטפלין בה בקבורתה: (ד) מאיר ושותר: (ה) מקומו אמא ואסור בהנאה קבר המוחק: (ו) מקומו מדור ואסור בהנאה: קבר שסקיף את העיר משלש רוחותיו: (ז) אין מפנין אותו מחוץ מכן מפנין אותו: כל הקברות מפנין חוץ מקבר מלך ונביא אמרו: (ח) מטמדו: (ט) המוכר מעמד לחבירו כך שמי זקני אמרו כ"ר (וכמ"ס כמתני' דב"כ שם כמעמד ביינו לחבירו כך שמי זקני אמרו כ"ר): (י) דרך המסבר: (כ) נלסקאות: (ל) אחר (וכמו"ל שכמשם נגרם לכ"י שכתב נגרם לכ"י שכתב ובמרע קתשיב יזכר): (מ) מה הוא אומר בברכה רביעית הטוב והמטיב ר"ע אומר דיין:

לב חכמים

פרק י"ד ואם מיטא מקומו מתא ואסור בהנאה קבר מידוע אסור לפנותו ואם פינוהו מקומו מטור ומותר בהנאה כ"ל נדפא כרמב"ם [הוגה כש"ע פי' שם"ר פ"ב ומי' ב"י שם] וכ"ה בירושלמי סוף מיר ובתוספתא פס"ו דאהלות • לר מ"ם שם בתוספתא כמוץ את סרכים מקומו „מתא" • ע"ל „מטור" וכן נוסחא ברש"י מפס"ו דאהלות. לר נוסחא ברש"י מפס"ו דאהלות. ודע שבנוסחא שלפנינו במסכת זו מהר סרכים • ומי' מ"ם כ"ר ל' מתא בהגאל רבתי אבל אסור בו' ושם כ"ו ב' מתא ב"ר ב"ר מ' מתא ב"ר ב"ר מ' מתא ב"ר ב"ר מ

אמר רב יהודה אמר רב[66] אבל יום ראשון אסור לאכול משלו, שגאמר ולחם אנשים לא תאכל[67]. רבה ורב יוסף מחלפי חלופי אהדדי[68]. פירוש וזו היא הבראה שמברין את האבל ומאכילין אותו בביתו סעודה של יום ראשון. ת"ר[69] בראשונה היו מוליכין * לבית האבל עשירים בקלתות של זהב ושל כסף ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, והיו עניים מתביישין, התקינו שיהו הכל מוליכין[70] בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים. בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוכית לבנה ועניים בזכוכית צבועה * התקינו שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה מפני כבודן של עניים.

אמר עולא[71] ואמרי לה במתניתא תני עשרה כוסות תקנו חכמים בבית האבל, שלשה לפני סעודה[72] כדי לפתוח את בני מעיו, שלשה בתוך סעודה[72] כדי לשרות אכילה שבמעיו, וארבעה אחר הסעודה[72], אחד כנגד הזן ואחד כנגד ברכת הארץ ואחד כנגד בונה ירושלים ואחד כנגד הטוב והמטיב, הוסיפו עליהן ארבעה אחד כנגד חזני העיר ואחד כנגד פרנסי העיר דמחזקי במילתא דשיכבא, ואחד כנגד רבן גמליאל ז"ל שנהג קלות ראש בעצמו בתכריכין, ואחד כנגד בית המקדש כוס תנחומין לאבלות חרבנו * התחילו שותין ומשתכרין החזירו הדבר ליושנו. לרבינו שלמה: ליושנו, עשרה כוסות דתקנה ראשונה. ולי ליושנו של[73] קודם תקנה * שישתו בתוך הסעודה ולא לאחר הסעודה כלל, דבעשרה נמי איכא שכרות דיין שלאחר המזון משכר, וכן עמא דבר.

בפרקא קמא דבתרא תניא[74]: ויחד יעקב נזיד[75], אותו היום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב תבשיל של עדשים לנחם בו את יצחק אביו, ומאי שנא של עדשים, מה עדש זה[76] סגלגל אף אבל גלגל הוא שחוזר בעולם, איכא דאמרי מה עדש זה אין לו פה *, אף אבל אסר לספר, מה בינייהו איכא בינייהו לנחומי בביעי *. כתב הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל תניא באבל[77] מקום שנהגו לנחם אבלים בביצים ועדשים מאכילין, מקום שנהגו בבשר ויין מאכילין, הכל לפי המנהג. בפרק מי שמתו ירושלמי[78]: כד דמך ר' יוסי קביל * ר' חייא בר בא[79] אבלויי ואוכלין בשר ואשקיתון חמר, כד דמך רבי חייא בר בא קביל ר' שמואל בר ר' יצחק אבלויי ואוכלין טלופחין מימר כמא דו מנהגא *.

66 שם כז. ב. 67 יחזקאל כד, יז. 68 מחלפי חלופי אהדדי, שם: מחלפי סעודתייהו להדדי. 69 שם כז, א. 70 מוליכין, שם: מוביאין. 71 כתובות ח, ב. 72 סעודה, שם: אכילה. 73 של, ע"פ כ"י, ובס"ש ליתא. 74 בבא בתרא טז, ב. 75 בראשית כה, כט. 76 מה עדש זה..., בגמרא שם: מה עדשה זו אין לו פה אף אבל אין לו פה, דבר אחר מה עדשה זו מגולגלת אף אבילות מגולגלת ומחזרת על באי העולם. 77 באבל רבתי סוף פרק יד: הכל מעלין לבית האבל קלוסקיות בשר ודגים ובחבר עיר ירק וקטניות ודגים, רשב"ג אומר אף במקום שנהגו אפילו מעשה קדירה. 78 ירושלמי ברכות ג, א. 79 בא, שם: ווא.

לאחותו. **מוליכין.** המאכל (פרישה שעה, יב). **ועניים בזכוכית צבועה.** והוי עניים מתביישין (גמרא). **כוס תנחומין לאבלות הרבנו.** ורש"י (כתובות ח, ב, ד"ה כנגד) פירש: תקנו עליו ברכת ניחומים שינחמנו המקום בבניינו מאבלנו שאנו מתאבלים עליו כעל מת. קודם תקנה. ר"ל קודם שום תקנה שלא היו שותין אלא בתוך הסעודה, אלא שצריך עיון מה שמסיק (הרמב"ן) וקאמר דיין שלאחר הסעודה משכר מהאי טעמא ניחא שלא ישתו כוסות שלאחר הסעודה, אבל כוסות דמקמי סעודה למה לא ישתו. ואפשר לומר דלפני סעודה לא היו רגילין לשתות כי אם כשהיו דעתן לשתות גם כן אחר הסעודה, דיין שלפני הסעודה מגרר גריר ליין שלאחר הסעודה, והוא דוחק. ועוד יש לומר דיין שלפני סעודה פשיטא הוא דמשכר, אלא אפילו היין דאחר הסעודה דהוה אמינא דבא לשרות כמו היין דבתוך הסעודה קמשמע לן (פרישה שעה, ג). **אין לו פה.** כמו שיש לפולין ולשאר מיני קטניות כמין סדק (רש"י ב"ב טז, ב). **בביעי.** אין להם פה ואינו גלגל. קביל. עליו ר' חייא בר בא אבילותו, ואפילו כן אכל בשר ושתה יין, ואילו ר' שמואל בר ר' יצחק האכילוהו עדשים. מימר כמא דו מנהגא.

ר' זעירא מידמך פקיד * ומר לא תקבלין עלוי יומא דין אכילה ולמחר מדידיה[80]. ושמע מינה מקום שנהגו שלא להוליך להבראת האבל אלא תבשיל עדשים זה והכוסות שתקנו להם חכמים אין מוליכין *, מקום שנהגו להרבות בסעודה בשר ומיני מטעמים * [80] עושין, וכדאמרינן[81] צורגיתא קא בעית למיכל, ומנחמין תחלה בתבשיל זה של עדשים או בביצים זכר לאבלות, ואחר כך אוכלין כל צרכן, ושמעינן מצוואתו של ר' זעירא שאם רצו אבלים שלא לקבל הבראה זו ושלא לאכול אותו היום כלום הרשות בידם, וכן נוהגין על החכמים, דאמרינן בירושלמי[82] הרוזה תלמיד חכם שמת כרוזה ספר תורה שנשרף, אמר רבי אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום כל אותו היום, רבי יונה הוה שמע דדמך בר בריה דרבי יוסי אע"פ דאכל גבינא ושתא מיא אסקיה צום כל ההוא יומא. וכשמברין את האבל אוכלין ושותין עמו כל בני המשפחה והמצהיבין עליו * והעוסקין עמו בהספדו, מדתנן[83] במועד אין מברין אלא קרוביו של מת, הא בחול אחרים נמי מברין עמהן. ותניא[84]: חכם שמת הכל קרוביו, הכל מברין עליו ברחובה של עיר. נראה לי שהיו נוהגין להשקות אותו כוס של שלום לאבלים ולהאכילם מעט מן התבשיל הזה של עדשים בבית שהיה להם שם ברחובה של עיר, ואחר כך מברין עליו בבית האבל, וכפי מה שסדרנו למעלה[85].

בפרק ג' שאכלו[86]: תנו רבנן מה הן אומרים * בבית האבל, הטוב והמטיב, ר' עקיבא אומר דיין[87] האמת. ותנא קמא הטוב והמטיב אין, דיין האמת לא. אימא אף הטוב והמטיב. מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מילתא בריך הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט בצדק ולוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות כרצונו[88] והכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנו חייבין להודות לו ולברכו[89], וחזור למקום שפסק. בהלכות גדולות[90]: אומר בבית האבל הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת כדמר זוטרא, אבל לוקח במשפט לא לימא *, דהא איתותב רבי אמי דאמר[91] אין מיתה בלא חטא.

לרב סעדיה: שבעת ימי האבל מברך לעצמו בהטוב והמטיב אל אמת דיין אמת, ואם ברכו לפניו אחרים כך הם מברכין. ועוד אמר: יש שמוסיפין בבית האבל בבונה ירושלים נחם ה' אלהינו את אבלי עמך ישראל. ואין בכך הפסד. ובשבת אין אומרים [*91 אל אמת דיין אמת וכו'. לרב עמרם: ברכת המזון באבל, נברך מנחם אבלים שאכלנו

80 דין אכילה ולמחר מדידיה, שם: דין אכילא ולחר מזרחייא (לשון צידה וסעודה, ועיין פני משה שם). *80 להרבות בסעודה בשר ומיני מטעמים, כן ע"פ כ"י, ובס"ש: להרבות בשר בסעודה או בשר ומיני מטעמים. 81 מו"ק כ, ב, והביאו רבינו לעיל ריש ענין קרובים המתאבלים, ועיין בביאורים שם. 82 לא ידוע לי, מקורו. 83 מו"ק כד, ב. 84 שם כה, א. 85 בענין התחלה. 86 ברכות מו, ב (והפסקא מתחילה עם המלה „בפרק", ולא כמו שנדפס בס"ש שמלת „בפרק" נסדרה סמוך למלת „למעלה"). 87 דיין, כן ג"כ ברי"ף, ובגמרא: ברוך דיין. 88 לעשות כרצונו, שם: לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט. 89 ולברכו, כן ג"כ ברי"ף, ובגמרא: ולברכו נודד פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים. 90 בה"ג עמ' ריז מביא: „לוקח נפשות במשפט", וע"ש בהערות הילדסהיימר אות קה שמביא מנוסחת הנדפס דלא נימא לוקח וכו', ולא העיר מדברי הרמב"ן פה. 91 שבת נה, ב. [*91] כן ע"פ כ"י, ובס"ש כל זה

מכאן אמרו שהכל לפי המנהג. **מידמך פקיד.** כשנפטר צוה קודם מותו לתלמידיו ואמר לא תקבלון עלי הבראה זו של אבל היום ושלא לאכול אותו היום כלום (כן מבואר בדברי רבינו להלן, והפני משה פירשו באופן אחר). **אין מוליכין.** מאכלים אחרים להבראה. ובטור סימן שעט הלשון יותר מתוקן: מקום שנהגו שלא להבראות אלא בתבשיל של עדשים ובכוסות שתקנו חכמים עושין (ובכ"י כמו לפנינו). **והמצהיבין עליו.** שצר להם בצרתו (פרישה שעה, יד). **מה הן אומרים.** בברכה רביעית של ברכת המזון (כמבואר לקמן בדברי רבינו). **לוקח במשפט לא לימא.** וכן הרי"ף בהלכותיו לא הביאו. והטור שפט כתב: „ומיהו נראה שלא למוחקו". ופירש הפרישה טעמו: מאחר שגאמר בגמרא איך לא נאמר אותו... והר"י כתב דאע"ג

כבוחלא דריסקא כמיעה. לעי"ג דכחול הוא שמור כדפירש בה"ג לוכמת לוכמת [מולין מו:] הייט דמיא לכוחלא ה"פ כי היכי דכוחלא דריסקא מקרין ומאיר משאר כוחלא כך היא היתה נאה משאר כשים וקרן הפוך לשון כי קרן עור פני משה (שמות לד) והשקתא לתי שפיר הא דמייתי והקרני בפוך עייל דכחול דומה לפוך שנתנין כחול בעין אבל לפירוש רש"י דגרס כי כורכמא דריסקא קשה לרשב"א ל"ל מלי מייתי והקרני בפוך עייל ווקמן תרגם נרד וכרכום רשק "וכרכוס כפריס עם נרדים עם ריסקא (שיר ד): **שבל** הוא לחיפת עד לעיסה:

בא על עברה המחורכה. ואם תאמר והלא לא עלתה בידו גם על עברה המחורכה כדאמרי' בפ' אלו נבלות היא (סנהדרין דף מ: ופסח ד"ס לעברה) בעולת בעל יש להן לכנסת לחופה ולא נבעלה אין להן ואומר ר"י דלקח על פי שלא עלתה מכל מקום מכוער הדבר כמו ושם את הבכורה לקח על פי שאינו נעשה על כך: שלשה

ומתרפא. דרפה ומרוויח: מכאן שאין אדם נתפס על צערו. על מה שמדבר מכובד צערו דכתיב לא בדעת ידבר כלומר שאין דעתו מישבת עליו מחמת צער: כי לא דברתם אלי נכונה כעברי איוב. דברים הנוגעים הישב [לא] תפסו מכל מה שדבר כנגדו: בלילא הוה להו. כתר וחקיקין עליו ג' מרצופין של ג' הבריות וכשרואין שאותה מהן נשתנה פניה מיד היו יודעין שחבירו אין שרוי בנחת ויש אומרים ג' אילנות היו נטועין בעודם שכל אחד היה קורא לכל א' על שם חבירו ואם היה מייבש אחד מן האילנות שהו היו יודעין שאין שרוי בטובת אותו שנקרא (העירה) [האילן] על שמו: רבייה. כלומר פריה ורביה שהנקבה מגדלת בניה: ולדיך דאמורת רבייה. דדבר טוב הוא: שכעה. היינו ב' פעמים ל': קציעה. קדה: בושם. שקורין ק"ש: דקרש. היה ששמה קרש: לקיוהא היא. ואינה יפה מפני שיש בה כפה גוונין: כי כחלא. שהוא שחור הרבה כבחוק מאד: ריסקה. בלע"ז ארינפי"ל: במיעה. שהוא משובח כמינו: כורכמא דריסקא. קרוק"ו. איינפי"ל. כת אותו צבע יפה הרבה במינו כך היתה יפה בין שאר נשים: איצטגנינות גדולה. שהיה בקי (אותו צבע) הרבה במזלות והיו שואלין מה יארע להן: אידלי יומא. [בשהיית] כשהשמש זורח שם מונחת אותה אבן: אידלי קצירא. מיקל הולה מהליו ולערב מכביד לו: ד"א. מאי בכל: מה עדשה שאין לה פה. שאין לה שם ביקוע: לנהמי בביתי. דלמאן דאמר פה עדשה אין לה פה ביצים [נמי] אין להם פה ומנחמין בהן אכלים כמו בעדשים ולמאן דאמר מה עדשה ו מגולגלת בביצים אין מנחמין מפני שאינם מגולגלים כל כך כעדשים: לאחר בשמת אברהם עבר אותו רשע ה' עבירות: הייט בכל. דלא מרד בימיו: ש"מ דעבד תשובה. דהנהו ביה כבור ליצחק ואדבריה מקמיה:

ולדרת עולה לראש הדר כדי שיפול ממנה וימות ואני מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו ומניחו לפניה ואלמלי מקדים רגע אחד או (ו) מתאחר רגע אחד מיד מת בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי "דוגל אילות תשמור א) אילה זו רחמה צר בשעה שכורעת ללדת אני מזמין לה דרקון שמבישה בבית הרחם (ב) ומתרפה ממולדה ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד מיד מתה בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי "[איוב] לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל (וכתיב "כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב) אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו "וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה הזאת הבאה עליו ויבאו איש ממקומו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויועדו יחדו לבוא לנוד לו ולנחמו מאי ויועדו יחדו אמר רב יהודה אמר רב מלמד שנכנסו כולן בשער אחד ותנא בין כל אחד ואחד שלש מאות פרסי מנא הוו ידעי איכא דאמרי כלילא הוה להו ואיכא דאמרי אילני הוה להו וכיון דכמשי הוו ידעי אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברא כחברי דאיוב

דרקון. נחש: מבישה. נוסכה: ומתרפה. לשון רפיון: שאין אדם נתפס. להתמיה על שהוא מדבר קשה מתמת צער ויסורין דקאמר לא בדעת ידבר לא אמר (לא) בדעת ידבר אלא לא בדעת: כלילי הוו להו. כתרים ובכל כתר שלשה פלגופים ומים את שמו מחוקק על פלגופו וכשבאין יסורין על אחד מהן פלגופו משתנה וכן אילני: דכמשי. פלגופי"ם: או חברא כחברי דאיוב. אם אין לו לאדם מוהכיס נוח לו שימות: לרוב על פני האדמה ובנות יולדו וגו': רביה באה לעולם. כשנולדה נח לפי שמתהרת להיות לו' זרע: הוכפלו ביופי. ואין לך כפל טוב ממנו: שדומה ליום. כרה כחמה: כקציעה. מין נוסס הוא: קרנא דקרש. מין מיה וקרניה משחירין כמו לבנה: כורכמא דרישקא. כרכוס של מגלגלים הגדל בגיעה: במיניה. שהוא מעולה (ה)ממין שאר בשמים: איצטגנינות. חוזה כוכבים: משכימים לפתחו. ליטול עלה ממנו: אידלי יומא. הוגבה שמש כשהחמה זורחת: אידלי קצירא. מיקל המולי: אבל אין לו פה. שהוא יושב ומומס: עדשין אין להן פה. כמו שים לפולין ולשאר מיני קטניות כמין מלבן: לנחומי בביעי. אין להם פה אבל מיגס מגלגלים' כגלגל: ושט את הבכורה. וביזה את הבכורה שהיתה נבכורות. שט תרגום של מזון מדוע הקילתני (שמואל ב יט) תרגום יונתן אשטתני: ו נפ"א: מגלגלים.

תורה אור

א) [עיתוכין מ: יומא פ"ם נגש"ן]: ב) [תענית כג. ק' קדושין סב: ע"ש [פסחים סט. ע"ש]: ג) [מכילתין ד) לקמן קמח. ע"ש [תוספתא דקדושין פ"ה]: ה) [נמ"ש פוס' נכרות ט: וכסוטס יב. ונמ"ש גם הכא]: ו) [יומא כח:] ז) נ"א מרגלית: ח) נ"ל משמיה דר' יוחנן: ט) [עי' מכ"ש בשבת קמה:]: י) [מנהרין סט:]

[לה רש"ש]

—◇◇◇—

לעזי רש"י

פלטי"א

[פלצד"א]. עובלת.

—◇◇◇—

הגהות הב"ח

(א) גמ' לו מאחר רגע מאחר מיד מיד מת בין: (ב) שם ומתרפא ויולדת ואלמלי מקדים רגע: (ג) שם ודלי דאמרינו מבמיה שים בה בוגעים: (ד) שם ויאמר ויאמר מיתה קרש ויאמר מיתה ש"ם בה בוגעים: כמו מכני ומאמר מיתה ש"ם דקאמיב ליס ליתה מקמיה ש"ם תשובה עביד ואדבריה ליתה מקמיה ודלמה דרך מכמתן: (ה) רש"י ז"ל במיניה שהוא מעולה מאחר כרכומין כל"ל:

כגלגלים ו

לאוב מנ

ירמיה ד

כגלגלים כד

—◇◇◇—

מוסף רש"י

איצטגנינות. לשיום נקי בהליכות המלות ומחילות השעות (יומא כם.).

משכימין לפתחו. לנטול ממנו (שם).

דרדקי. מתוריס שלא הגיעו לפנכת (שנת קמה:).

אדבורי אדבריה. הולך אם יצחק לפניו (כגלגלים כה ע).

דכריס כב

ירמיה ד

שמות מו

כגלגלים כה

שם

שם

שם לא

מעין

מעשה (ו) ואמר

[illegible]

מעשה (ז) ואמר

[illegible]

מעשה (ח) ואמר

[illegible]

מעשה (ט) ואמר

[illegible]

מעשה (י) ואמר

[illegible]

מעשה (יא) ואמר

[illegible]

מעשה (יב) ואמר

[illegible]

מעשה (יג) ואמר

[illegible]

מעשה (יד) ואמר

[illegible]

מעשה (טו) ואמר

[illegible]

מעשה (טז) ואמר

[illegible]

מעשה (יז) ואמר

[illegible]

מעשה (יח) ואמר

[illegible]

מעשה (יט) ואמר

[illegible]

מעשה (כ) ואמר

[illegible]

מעשה (כא) ואמר

[illegible]

מעשה (כב) ואמר

[illegible]

מעשה (כג) ואמר

[illegible]

מעשה (כד) ואמר

[illegible]

מעשה (כה) ואמר

[illegible]

מעשה (כו) ואמר

[illegible]

מעשה (כז) ואמר

[illegible]

מעשה (כח) ואמר

[illegible]

מעשה (כט) ואמר

[illegible]

מעשה (ל) ואמר

[illegible]

מעשה (לא) ואמר

[illegible]

מעשה (לב) ואמר

[illegible]

מעשה (לג) ואמר

[illegible]

מעשה (לד) ואמר

[illegible]

מעשה (לה) ואמר

[illegible]

מעשה (לו) ואמר

[illegible]

מעשה (לז) ואמר

[illegible]

מעשה (לח) ואמר

[illegible]

מעשה (לט) ואמר

[illegible]

מעשה (מ) ואמר

[illegible]

מעשה (מא) ואמר

[illegible]

מעשה (מב) ואמר

[illegible]

מעשה (מג) ואמר

[illegible]

מעשה (מד) ואמר

[illegible]

מעשה (מה) ואמר

[illegible]

מעשה (מו) ואמר

[illegible]

מעשה (מז) ואמר

[illegible]

מעשה (מח) ואמר

[illegible]

מעשה (מט) ואמר

[illegible]

מעשה (נ) ואמר

[illegible]

מעשה (נא) ואמר

[illegible]

מעשה (נב) ואמר

[illegible]

מעשה (נג) ואמר

[illegible]

מעשה (נד) ואמר

[illegible]

מעשה (נה) ואמר

[illegible]

מעשה (נו) ואמר

[illegible]

מעשה (נז) ואמר

[illegible]

מעשה (נח) ואמר

[illegible]

מעשה (נט) ואמר

[illegible]

מעשה (ס) ואמר

[illegible]

מעשה (סא) ואמר

[illegible]

מעשה (סב) ואמר

[illegible]

מעשה (סג) ואמר

[illegible]

מעשה (סד) ואמר

[illegible]

מעשה (סה) ואמר

[illegible]

מעשה (סו) ואמר

[illegible]

מעשה (סז) ואמר

[illegible]

מעשה (סח) ואמר

[illegible]

מעשה (סט) ואמר

[illegible]

מעשה (ע) ואמר

[illegible]

מעשה (עא) ואמר

[illegible]

מעשה (עב) ואמר

[illegible]

מעשה (עג) ואמר

[illegible]

מעשה (עד) ואמר

[illegible]

מעשה (עה) ואמר

[illegible]

מעשה (עו) ואמר

[illegible]

מעשה (עז) ואמר

[illegible]

מעשה (עח) ואמר

[illegible]

מעשה (עט) ואמר

[illegible]

מעשה (פ) ואמר

[illegible]

מעשה (פא) ואמר

[illegible]

מעשה (פב) ואמר

[illegible]

מעשה (פג) ואמר

[illegible]

מעשה (פד) ואמר

[illegible]

מעשה (פה) ואמר

[illegible]

מעשה (פו) ואמר

[illegible]

מעשה (פז) ואמר

[illegible]

מעשה (פח) ואמר

[illegible]

מעשה (פט) ואמר

[illegible]

מעשה (צ) ואמר

[illegible]

מעשה (צא) ואמר

[illegible]

מעשה (צב) ואמר

[illegible]

מעשה (צג) ואמר

[illegible]

מעשה (צד) ואמר

[illegible]

מעשה (צה) ואמר

[illegible]

מעשה (צו) ואמר

[illegible]

מעשה (צז) ואמר

[illegible]

מעשה (צח) ואמר

[illegible]

מעשה (צט) ואמר

[illegible]

מעשה (ק) ואמר

[illegible]

מעשה (קא) ואמר

[illegible]

מעשה (קב) ואמר

[illegible]

מעשה (קג) ואמר

[illegible]

מעשה (קד) ואמר

[illegible]

מעשה (קה) ואמר

[illegible]

מעשה (קו) ואמר

[illegible]

מעשה (קז) ואמר

[illegible]

מעשה (קח) ואמר

[illegible]

מעשה (קט) ואמר

[illegible]

מעשה (ר) ואמר

[illegible]

מעשה (רא) ואמר

[illegible]

מעשה (רב) ואמר

[illegible]

מעשה (רג) ואמר

[illegible]

מעשה (רד) ואמר

[illegible]

מעשה (רה) ואמר

[illegible]

מעשה (רו) ואמר

[illegible]

מעשה (רז) ואמר

[illegible]

מעשה (רח) ואמר

[illegible]

מעשה (רט) ואמר

[illegible]

מעשה (ש) ואמר

[illegible]

מעשה (שא) ואמר

[illegible]

מעשה (שב) ואמר

[illegible]

מעשה (שג) ואמר

[illegible]

מעשה (שד) ואמר

[illegible]

מעשה (שה) ואמר

[illegible]

מעשה (שו) ואמר

[illegible]

מעשה (שז) ואמר

[illegible]

מעשה (שח) ואמר

[illegible]

מעשה (שט) ואמר

[illegible]

מעשה (ת) ואמר

[illegible]

מעשה (תא) ואמר

[illegible]

מעשה (תב) ואמר

[illegible]

מעשה (תג) ואמר

[illegible]

מעשה (תד) ואמר

[illegible]

מעשה (תה) ואמר

[illegible]

מעשה (תו) ואמר

[illegible]

מעשה (תז) ואמר

[illegible]

מעשה (תח) ואמר

[illegible]

מעשה (תט) ואמר

[illegible]

מעשה (תי) ואמר

[illegible]

מעשה (תיא) ואמר

[illegible]

מעשה (תיב) ואמר

[illegible]

מעשה (תיג) ואמר

[illegible]

מעשה (תיד) ואמר

[illegible]

מעשה (תיה) ואמר

[illegible]

מעשה (תיו) ואמר

[illegible]

מעשה (תיז) ואמר

[illegible]

מעשה (תיח) ואמר

[illegible]

מעשה (תיט) ואמר

[illegible]

מעשה (תכ) ואמר

[illegible]

מעשה (תכא) ואמר

[illegible]

מעשה (תכב) ואמר

[illegible]

מעשה (תכג) ואמר

[illegible]

מעשה (תכד) ואמר

[illegible]

מעשה (תכה) ואמר

[illegible]

מעשה (תכו) ואמר

[illegible]

מעשה (תכז) ואמר

[illegible]

מעשה (תכח) ואמר

[illegible]

מעשה (תכט) ואמר

[illegible]

מעשה (תל) ואמר

[illegible]

מעשה (תלא) ואמר

[illegible]

מעשה (תלב) ואמר

[illegible]

מעשה (תלג) ואמר

[illegible]

מעשה (תלד) ואמר

[illegible]

מעשה (תלה) ואמר

[illegible]

מעשה (תלו) ואמר

[illegible]

מעשה (תלז) ואמר

[illegible]

מעשה (תלח) ואמר

[illegible]

מעשה (תלט) ואמר

[illegible]

מעשה (תמ) ואמר

[illegible]

מעשה (תמא) ואמר

[illegible]

מעשה (תמב) ואמר

[illegible]

מעשה (תמג) ואמר

[illegible]

מעשה (תמד) ואמר

[illegible]

מעשה (תמה) ואמר

[illegible]

מעשה (תמו) ואמר

[illegible]

מעשה (תמז) ואמר

[illegible]

מעשה (תמח) ואמר

[illegible]

מעשה (תמט) ואמר

[illegible]

מעשה (תנ) ואמר

[illegible]

מעשה (תנא) ואמר

[illegible]

מעשה (תנב) ואמר

[illegible]

מעשה (תנג) ואמר

[illegible]

מעשה (תנד) ואמר

[illegible]

מעשה (תנה) ואמר

[illegible]

מעשה (תנו) ואמר

[illegible]

מעשה (תנז) ואמר

[illegible]

מעשה (תנח) ואמר

[illegible]

מעשה (תנט) ואמר

[illegible]

מעשה (תס) ואמר

[illegible]

מעשה (תסא) ואמר

[illegible]

מעשה (תסב) ואמר

[illegible]

מעשה (תסג) ואמר

[illegible]

מעשה (תסד) ואמר

[illegible]

מעשה (תסה) ואמר

[illegible]

מעשה (תסו) ואמר

[illegible]

מעשה (תסז) ואמר

[illegible]

מעשה (תסח) ואמר

[illegible]

מעשה (תסט) ואמר

[illegible]

מעשה (תע) ואמר

[illegible]

מעשה (תעא) ואמר

[illegible]

מעשה (תעב) ואמר

[illegible]

מעשה (תעג) ואמר

[illegible]

מעשה (תעד) ואמר

[illegible]

מעשה (תעה) ואמר

[illegible]

מעשה (תעו) ואמר

[illegible]

מעשה (תעז) ואמר

[illegible]

מעשה (תעח) ואמר

[illegible]

מעשה (תעט) ואמר

[illegible]

מעשה (תפ) ואמר

[illegible]

מעשה (תפא) ואמר

[illegible]

מעשה (תפב) ואמר

[illegible]

מעשה (תפג) ואמר

[illegible]

מעשה (תפד) ואמר

[illegible]

מעשה (תפה) ואמר

[illegible]

מעשה (תפו) ואמר

[illegible]

מעשה (תפז) ואמר

[illegible]

מעשה (תפח) ואמר

[illegible]

מעשה (תפט) ואמר

[illegible]

מעשה (תצ) ואמר

[illegible]

מעשה (תצא) ואמר

[illegible]

מעשה (תצב) ואמר

[illegible]

מעשה (תצג) ואמר

[illegible]

מעשה (תצד) ואמר

[illegible]

מעשה (תצה) ואמר

[illegible]

מעשה (תצו) ואמר

[illegible]

מעשה (תצז) ואמר

[illegible]

מעשה (תצח) ואמר

[illegible]

מעשה (תצט) ואמר

[illegible]

מעשה (תק) ואמר

[illegible]

מעשה (תקא) ואמר

[illegible]

מעשה (תקב) ואמר

[illegible]

מעשה (תקג) ואמר

[illegible]

מעשה (תקד) ואמר

[illegible]

מעשה (תקה) ואמר

[illegible]

מעשה (תקו) ואמר

[illegible]

מעשה (תקז) ואמר

[illegible]

מעשה (תקח) ואמר

[illegible]

מעשה (תקט) ואמר

[illegible]

מעשה (תר) ואמר

[illegible]

מעשה (תרא) ואמר

[illegible]

מעשה (תרב) ואמר

[illegible]

מעשה (תרג) ואמר

[illegible]

מעשה (תרד) ואמר

[illegible]

מעשה (תרה) ואמר

[illegible]

מעשה (תרו) ואמר

[illegible]

מעשה (תרז) ואמר

[illegible]

מעשה (תרח) ואמר

[illegible]

מעשה (תרט) ואמר

[illegible]

מעשה (תש) ואמר

[illegible]

מעשה (תשא) ואמר

[illegible]

מעשה (תשב) ואמר

[illegible]

מעשה (תשג) ואמר

[illegible]

מעשה (תשד) ואמר

[illegible]

מעשה (תשה) ואמר

[illegible]

מעשה (תשו) ואמר

[illegible]

מעשה (תשז) ואמר

[illegible]

מעשה (תשח) ואמר

[illegible]

מעשה (תשט) ואמר

[illegible]

מעשה (תת) ואמר

[illegible]

מעשה (תתא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתי) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתיט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתכט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתל) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתלט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתמט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתנט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתס) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתסט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתע) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתעט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתפט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתצט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתק) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתקט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתר) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתרט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתש) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתשט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתת) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתי) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתיט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתכט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתל) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתלט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתמט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתנט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתס) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתסט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתע) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתעט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתפט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתצט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתק) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתקט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתר) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתרט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתש) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתשט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתת) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתי) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתיט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתכט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתל) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתלט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתמט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתנט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתס) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתסט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתע) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתעט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתפט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתצט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתק) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתקט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתר) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתרט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתש) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתשט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתת) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתי) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתיט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתכט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתל) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתלט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתמט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנ) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתנט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתס) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסד) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסה) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסו) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסז) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסח) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתסט) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתע) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתעא) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתעב) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתעג) ואמר

[illegible]

מעשה (תתתתתעד) ואמר

[illegible]

הלכות אבילות

פרק יב

א אין מברכין אבל בברכת אירוסין ונישואין ובברכת בנים ובברכת שלום בית ובברכת הרבה מאד ובברכת הרבה מעט ובברכת הרבה מן הטוב ובברכת הרבה מן הרע ובברכת הרבה מן הרע ובברכת הרבה מן הרע

[ב] ויאמר אל אחיו הבו אבן
ויביאו אבן ויגלו
[ג] ויאמר אל אחיו לקטו
עצים ויקבצו עצים
ויעשו גל ויאכלו
[ד] ויאמר לבן אל יעקב
הגיד לי מה שכרך
ועבדתני חנם
[ה] ויאמר אליהם
[ו] ויאמר אליהם
[ז] ויאמר אליהם
[ח] ויאמר אליהם
[ט] ויאמר אליהם
[י] ויאמר אליהם
[יא] ויאמר אליהם
[יב] ויאמר אליהם
[יג] ויאמר אליהם
[יד] ויאמר אליהם
[טו] ויאמר אליהם
[טז] ויאמר אליהם
[יז] ויאמר אליהם
[יח] ויאמר אליהם
[יט] ויאמר אליהם
[כ] ויאמר אליהם
[כא] ויאמר אליהם
[כב] ויאמר אליהם
[כג] ויאמר אליהם
[כד] ויאמר אליהם
[כה] ויאמר אליהם
[כו] ויאמר אליהם
[כז] ויאמר אליהם
[כח] ויאמר אליהם
[כט] ויאמר אליהם
[ל] ויאמר אליהם
[לא] ויאמר אליהם
[לב] ויאמר אליהם
[לג] ויאמר אליהם
[לד] ויאמר אליהם
[לה] ויאמר אליהם
[לו] ויאמר אליהם
[לז] ויאמר אליהם
[לח] ויאמר אליהם
[לט] ויאמר אליהם
[מ] ויאמר אליהם
[מא] ויאמר אליהם
[מב] ויאמר אליהם
[מג] ויאמר אליהם
[מד] ויאמר אליהם
[מה] ויאמר אליהם
[מו] ויאמר אליהם
[מז] ויאמר אליהם
[מח] ויאמר אליהם
[מט] ויאמר אליהם
[נ] ויאמר אליהם
[נא] ויאמר אליהם
[נב] ויאמר אליהם
[נג] ויאמר אליהם
[נד] ויאמר אליהם
[נה] ויאמר אליהם
[נו] ויאמר אליהם
[נז] ויאמר אליהם
[נח] ויאמר אליהם
[נט] ויאמר אליהם
[ס] ויאמר אליהם
[סא] ויאמר אליהם
[סב] ויאמר אליהם
[סג] ויאמר אליהם
[סד] ויאמר אליהם
[סה] ויאמר אליהם
[סו] ויאמר אליהם
[סז] ויאמר אליהם
[סח] ויאמר אליהם
[סט] ויאמר אליהם
[ע] ויאמר אליהם
[עא] ויאמר אליהם
[עב] ויאמר אליהם
[עג] ויאמר אליהם
[עד] ויאמר אליהם
[עה] ויאמר אליהם
[עו] ויאמר אליהם
[עז] ויאמר אליהם
[עח] ויאמר אליהם
[עט] ויאמר אליהם
[פ] ויאמר אליהם
[פא] ויאמר אליהם
[פב] ויאמר אליהם
[פג] ויאמר אליהם
[פד] ויאמר אליהם
[פה] ויאמר אליהם
[פו] ויאמר אליהם
[פז] ויאמר אליהם
[פח] ויאמר אליהם
[פט] ויאמר אליהם
[צ] ויאמר אליהם
[צא] ויאמר אליהם
[צב] ויאמר אליהם
[צג] ויאמר אליהם
[צד] ויאמר אליהם
[צה] ויאמר אליהם
[צו] ויאמר אליהם
[צז] ויאמר אליהם
[צח] ויאמר אליהם
[צט] ויאמר אליהם
[ק] ויאמר אליהם
[קא] ויאמר אליהם
[קב] ויאמר אליהם
[קג] ויאמר אליהם
[קד] ויאמר אליהם
[קה] ויאמר אליהם
[קו] ויאמר אליהם
[קז] ויאמר אליהם
[קח] ויאמר אליהם
[קט] ויאמר אליהם
[ר] ויאמר אליהם
[רא] ויאמר אליהם
[רב] ויאמר אליהם
[רג] ויאמר אליהם
[רד] ויאמר אליהם
[רה] ויאמר אליהם
[רו] ויאמר אליהם
[רז] ויאמר אליהם
[רח] ויאמר אליהם
[רט] ויאמר אליהם
[ש] ויאמר אליהם
[שא] ויאמר אליהם
[שב] ויאמר אליהם
[שג] ויאמר אליהם
[שד] ויאמר אליהם
[שה] ויאמר אליהם
[שו] ויאמר אליהם
[שז] ויאמר אליהם
[שח] ויאמר אליהם
[שט] ויאמר אליהם
[ת] ויאמר אליהם
[תא] ויאמר אליהם
[תב] ויאמר אליהם
[תג] ויאמר אליהם
[תד] ויאמר אליהם
[תה] ויאמר אליהם
[תו] ויאמר אליהם
[תז] ויאמר אליהם
[תח] ויאמר אליהם
[תט] ויאמר אליהם

[הכנה] אליעזר בן יהודה ואלעזר בן יעקב

[מבוא]

[מבוא] אליעזר בן יהודה ואלעזר בן יעקב

ᚠᚢᚦᚨᚱᚲ ᚷᚹᚺᚾᛁᛃᛈᛇᛉᛊᛏᛒᛖᛗᛚᛜᛞᛟᚠᚢᚦᚨᚱᚲ

תג רגל אחד הרי אחד ועשרים יום: ה הקובר את מתו שבעה ימים קודם רגל כן הרגלים אז קודם ראש השנה ויום הכפורים בטלה נורת שלשים. ומותר לספר ולכבס בערב יום טוב או בערב יום הכפורים שבקצת היום בכולו. ואינו מונה לאחריהם כלום. ואם על אביו ועל אמו הוא מתאבל אפילו מתו קודם הרגל שלשים אינו מגלח עד ששלח פרע. או עד שיגערו בו חבריו. ואין הרגלים מפסיקין דבר זה: ו חל ששי [ב] שלו בערב הרגל ואין צריך לומר חמישי או שלישי. אינו מגלח ולא בטלה סמנו אלא נורת שבעה בלבד. ואינו מותר לרחוץ ולסוך ולעשות דבר עד שיכנס יום טוב ויום טוב מפסיק שאר השבעה ולאחר יום טוב משלים כל שלשים יום מיום המיתה ואמור בהן בכל חמשה דברים: ז חל שביעי שלו להיות בערב הרגל והרי הוא שבת בטלה ממנו נורת [ג] שלשים ומותר לגלח בתוך המועד שהרי אנוס הוא הזה ואי [ד] אשאר לו לגלח בשבת. וכן מגלח אחר עצרת או אחר ראש השנה ויום הכפורים שהרי בטלה נורה שלשים ויש לו לגלח בכל עת שירצה: ח הקובר את מתו בתוך הרגל לא חלה עליו אבילות כלל. ואינו [ה] נוהג אבילות ברגל אלא לאחר הרגל מתחיל למנות שבעה ונוהג בהן כל דברי אבלות. ומונה שלשים מיום הקבורה ונוהג בשאר השלשים בכל נורות שלשים: ט הקבוצות שעושין שני ימים טובים מונה השבעה מיום טוב שני האחרון. אף על פי שאינו נוהג אבילות. האיש ומדבריהם הוא עולה לו מן המנין. ומונה אחריו ששה ימים בלבד ומונה שלשים מיום מיום הקבורה כמו שאמרנו: י הקובר את מתו ביום טוב שני שרוא יום טוב האחרון. או ביום טוב שני של עצרת. נוהג בו

א מו"ר סי' שלט: ב שם כיון וכמ"ש המלא פשין בנגע ג: ג שם ר"ת ר"ת: ד שם ר"ת ר"ת: ה שם ר"ת ר"ת: ו שם ר"ת ר"ת: ז שם ר"ת ר"ת: ח שם ר"ת ר"ת: ט שם ר"ת ר"ת: י שם ר"ת ר"ת:

ה הקובר לא מתו ומ"ו. שם בנדרים מלגנים דתמלה ותסקן כלבל ולשל ולאמר מכל כמ

בבא קמא

פרק ראשון

מתניתין

אבות מלאכות אב מלאכה ולד מלאכה **ד׳ ועשרים** ואלו הן **חורש וזורע וקוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן ומרקד ולש ואופה וגוזז וצמר מלבן ומנפץ וצובע וטווה ומסך ומנה וקושר וחוטה ואורג וסדין ומפרץ וצד וצבי ושוחט ומפשיט ומעבד וצר וכותב ובונה ומסתר ומכבה ומבעיר ומכה בפטיש והרי אב מלאכה אחד ולד מלאכה מאה חסר אחת**

גמרא

אבות מלאכות מנא הני מילי דתנו רבנן אבות מלאכות ד׳ ועשרים ואלו הן חורש וזורע וקוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן ומרקד ולש ואופה וגוזז וצמר מלבן ומנפץ וצובע וטווה ומסך ומנה וקושר וחוטה ואורג וסדין ומפרץ וצד וצבי ושוחט ומפשיט ומעבד וצר וכותב ובונה ומסתר ומכבה ומבעיר ומכה בפטיש והרי אב מלאכה אחד ולד מלאכה מאה חסר אחת מנא הני מילי אמר רב יהודה אמר שמואל דאמר קרא ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה׳ לעשות אותם אמר רבי אלעזר אמר רבי אמי אמר רבי אבא אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי בן יהוצדק אמר רבי אלעזר בן פרתא אמר רבי אלעזר בן עזריה אמר רבי אלעזר בן ערך אמר רבי אלעזר בן חסמא אמר רבי אלעזר בן מנחם אמר רבי אלעזר בן שמוע אמר רבי אלעזר בן יעקב אמר רבי אלעזר בן אלעאי אמר רבי אלעזר בן אלעזר אמר רבי אלעזר בן מתיא